

Васо Томановић

АСОЦИЈАЦИЈЕ ЈЕЗИЧКИХ СРЕДСТАВА

У овом раду ће се објаснити различите речи и граматичке конструкције обзиром на њихово значење и постанак*):

1. *баџиџџан*, *баџиџџана*. . . („*vidi patlidžan*” Rj.**) = tur. *badindžan* + *patlidžan* („*turski patledžan, badeldžan*”) са дијалектичким мекшим изговором гласа *dž* као *d*, аналогним изговору гласа *č* као *ć*.

2. *бабушка* [„*augm. baba. pogrda babi (staroj ženi)*”] = *бабурина* (<*баба*) + *женскара*, као што је и *људескара* = *људесина* („*veliki čovjek, čovječina*”), *људџина* + *женскара*.

3. *бањо* („*n. tal. bagno, vidi banja., isporеди banj*”) = *бањ* + *куџиџило* (ако је у овом случају остало *-о* изворне речи, сачувано је под утицајем речи купатило и других речи средњег рода на *-о*).

4. *блџа* („*f. vidi bléka. . . isporеди blenuti, su čim je jednoga postanja*”) = *бџа* [„*f. 1. turski bön, lud, ludo čeljade*”] + *блџа*, *бленуџи*.

5. *бунџа* („*buna. u jednoga pisca prošloga vijeka. bund. isporеди bunt, puntarija*”) = *бунџи* („*vidi bunta. u početku našega vijeka*”) + *буна* („*od XVI vijeka*”).

6. *врџено* („*n. vidi vreteno*”) = *врџено* + *врџеџи* (као и други слични случајеви, добијено у реченици, где су речи долазиле у ближи међусобни додир, нпр. врти се као вретено, и сл.).

7. *густџерна* („*vidi gustijerna*”), *густџерња* („*f. gustijerna. . . cisterna. . . lat. cisterna*”) = *cisterna* + *гурла* (цев за одвод кишнице с крова; говори се у Боки; тал. *gorna*) Значења гурла и цистерна асоцирала су се, јер гурла доводи у цистерну вољу која се цеди са крова куће. Оваква форма речи могла је настати у синтагма: цистерна са гурлом, или: цистерна на гурлу (као: брод на једра и др.).

*) Од бр. 1. именице, од 87. придеви, од 104. прилози, од 123. глаголи, од 211. конструкције.

**) Rj. Jugosl. Akad. (даље цитати из овог речника биће означени само наводним знацима); Iv. Вг. (речник Ивековића и Броза).

8. *gizgar* („gizdarev, vidi dizdarev, mješte čega stoji (griješkom) u narodnijem pjesmama”) = *gizagar* („zapovjednik ili vratar tvrđave, kule, od pers. tur. dizdar”) + *gizdav*. Веза између ових речи одражава се и у нар. песни, Вук I 300a, где се спомиње „диздар”, а одмах иза тога у два маха „гиздава дивојка”, његова кћи.

9. *гужда* (m. vidi dužd. — u narodnoj pjesmi našega vremena. U onoga dužde mletačkoga) = *гужг* (dux. . . tal. doge. isporеди dužd, duž, dužda”) + *војвода*, *гука* („m. tal. duca”); „duždi, vidi dužd — u jednoga pisca XVII vijeka Cesari, kralji, bani, duždi. . . Vojevoda al'ti dužd od puka”). Можда је и дужд („Од XIV вјкеа”) постало на овај начин од ранијег дуж [„Од XIII—XVIII vijeka, a između rječnika u Daničićevu (dužb)”, венец, dose] + *војвода*, *војвога*, стсл. воѣвода, воѣвождб, *ѵринца* („m. isto što princip i istoga postanja. . . u ljetopisu iz svršetka XVII vijeka”) = *ѵринц* („m. sin ili rođak vladaoca. Iz njem. Prinz. . . lat. princeps”) + *војвога*.

10. *ћенџар*, *ћенџара* („vidi đerdan. U naše vrijeme u Lici”) = *ђердан* + *ђинђур* („vidi đerdan. — Ne dosta jasna postanja, vidi đinder i đinduha. — U narodnoj pjesmi našega vremena”), *ђинђер*, *ђинђурица* („vidi đinduha, isporеди i đindur”. — U narodnoj pjesmi našega vremena”), *ђинђуха*. У речи ђендар извршила се метатеза, али до ње је дошло због мешања са овим речима које су с њом сличне по значењу и по гласовима из којих су састављене; под утицајем реда гласова н-р у речи ђинђур дошло је до таквог реда и у речи ђердан извршеном метатезом.

11. *ђулавлија* („f. vidi đulabija”) = *ђулабија* („f. vrsta crvene slatke jabuke, pers. gulâbî, kruška”) + *авајлија* („f. njekaka jabuka. . . Od tur. aiwa, gunja, od čega je prvo načinjen adjektiv turski ajvali, nalik na gunju, pa od njega avajlija”).

12. *збушењак* („Malovrijedni zločesnjače, proklet čas bio koji me je, zbušenjače, na te panio“: Ладислав Менчетић, Радоња 210”) = *смушењак*, *сметењак*; говори се у Дубр. и Боки; „smušen. . . bijesan, goropadan”, „smušiti. . . dovesti u stanje u kojem se ne može jasno, pravilno rasuđivati” *смушен* (=сметен, у Дубр. и Боки) + *збуњен*.

13. *зукван* („m. kao suludast čovjek, vidi zvekan. . . za postanje isp. zukvaја”; „zukvaја. . . za postanje isp. zučati, zuknuti Iv. Br.”) = *букван* (m. tupoglav čovjek. . . dummkopf. . . Od bukva”) + *звекан* („m. der Dummbart, stultus, Rj. vidi i zukvan, kao suludast čovjek”).

14. *Ивахан*, *Ивахна* [„m. dem (?) Ivan. — Drugo a stoji mј. negdašnjega б. — U spomeniku XIV vijeka. . . Ivahнб”] = *Иван* + *млађахан*, *слађахан*, итд. Налази се и презиме *Ивахнић* [„m. prezime (po osu Ivahnu).—U spomeniku XIV vјeka”].

15. *јенвџар*, *јенвџара* („vidi januar. — . . . јенџаџ. . . Miseca јенџара. . . Zak. vinod. . . od XIV vijeka”) = *јануар* („isporеди јануариј, сјеџан”) + *јенџварь* (јенвар), *ђенар*, *јенар* („od tal. genaro, ali po mletačkom dijalektu. — Od prvijeh vremena po sjeverozapadnijem krajevima”).

16. *иноша* („m. vidi inaš. — Od XVI vijeka. . . sluge naše Mikec i Marko inoše naše”) = *инаш* („m. madž. inas, sluga, šegrt, djetić”) + *јуноша* („st.slov. junoša i polj. junosza. . . ; i madž. inas, sluga, ista je riječ. — U knjigama pisanima crkvenijem ili miješanim jezikom, a i drugdje, ali nije narodna riječ nego je uzeta i crkvenoga jezika. . . Niki junosha”).

17. *калафур* („m. vidi karanfil. — Od tal. (mlet.) garofalo”) = *каранфил* („karanfil. . . tur. qaranfyl, od grč. καρύφυλλον) + *гàрòфуо* („gà-ròful, gàròfula, m. vidi karanfil”). У вези са свим мешањем извршила се и метатеза гласова р-л.

каруфал („m. vidi garanfil i garofao”) = *каранфил* + *гарофал* („види гарофao”).

гаранфиље („m. vidi karanfil”) = *гàрòфиље* („n. vidi karanfil i garofao”) + *каранфил*.

18. *кàврāн* („vidi gavran. — Od XVI vjeka kod čakavaca i kajkavaca. . . kauran, krompač, vran, gavran”) = *гавран* + *кромѝач* („gavran. — U Bjelostjensčevu гјeчнѝку”).

19. *кàло* („n. vidi 2. као. — U Dubrovniku i Boci kotorskoj od XVIII vijeka. . . a може бити код сјевернијех čakavaca XIV vijeka”) = *кал*; *као*, *кала* („m. . . vidi i kalo. — испореди blato, 2 i glib”) + *блaйѝо*.

каљ („m. vidi 2. као”) = *кал* + *муљ* (mulj, mulja, m. . . blato što ga са sobom вода носи, nanos, naplava”), *каљав*.

20. *кановник* („vidi 2. kanovnik. od XV до XVII vijeka”) = *каноник* („canonicus, поp члан kapitula. . . Od XV vijeka”) + *духовник* („u Dubrovniku: duhovnik . . . duhovnika. . . st.slov. духовнѝкѝ. . . човјек који се стварима духовнијем бави, crkоvнјак, svećenik”). У вези с овом направљена је и реч *кановнија* („vidi kanonija (i kanovnik). . . XVI vijeka), а реч *канонија* („vidi kanoništvo. — Od XVII vijeka”) биће из доцнијег времена.

21. *кељараба* [„f. vidi keleraba („keleraba. f. repati kupus. — Od нјe-мачке riječi. . . kohlarabi”) = *келераба* + *кељ* („vrsta kupusa. . . njem. kohl.).

22. *кикља* [„f. sukња u gornjoj krajini. — Od njem. (avstr.) kickel”) = *kickel* + *сукња*, *кошуља*. Ова и која друга слична реч могле су послужити као узор по којем су и друге немачке речи, без обзира на род, добиле завршетак на -ла, као шпигла (< Spiegel, m.), цигла (Ziegel, m.) и др.

23. *клијeтѝо* („vidi dlijeto. — Na jednom mjestu XVIII vijeka”) = *длѝeтѝо* („st.slov. dlato. . . od korijena dlb”) + *кресиво*, *кресайѝи*, *клесайѝи* („kresati, tesati), јер се дљетом креше, клеше [можда је овоме допринела и реч клијешта (стсл. klěšta), под утицајем које биће постало и -је- [< ě место ранијег -а- у дљетѝо (рус. долото)].

23. *Книњ*, („m. Knin. — Овако ришу Dositej i Vuk.”). Овако и говоре сељаци у томе крају) = *Книн* + *Сињ* (градови недалеко један од другогa у Далмацији).

25. *књигаоница* („f. vidi knjižnica. — Od XVIII vijeka”) = *књига + цийѣаоница*. Према овоме и „knjigaonik” („vidi knjižničar”).

26. *кодик* [„m. vidi kodič. — Valja da je prema lat. codex (neće biti romanska riječ kao što je n.p. kimak). — U jednoga pisca XVI vijeka”) = *кодич* („m. codex, knjiga u kojoj su državni zakoni, talijanski codice”) + *законик* („... како пише ou zakonikou” Dan. I, 359). Може бити и да је ова реч постала мешањем талијанске и латинске речи: codice + codex, а можда су и обадве речи, и законик и codex, утицале да се добије крајње *к* у овој речи.

27. *коњестра* („f. vidi koneštra, — isporеди конјештра. . . XV vijeka”; „konjestra, f. tal. canestro, nekakva kotarica, koš. — u naše vrijeme u Istri i Lici”. У Боки Которској коњестар, gen. коњестра, m. тал. canestro) + *кошара*, *кошина*.

28. *коџије* („f. pl. vidi kočija”) = *кочија* („f. . . kola na kojima se voze ljudi. . . madž. kocsi”) + *кола* (уп. познати пример каруце, pl. tant. од тал. carrozza, сх. *кароца + кола*).

29. *левер* [„m. vidi nefer. . . U naše vrijeme, a između rječnika u Vukovu (vojnici koji ima carsku platu”) = *левенѣа* („m. pers. tur. levend. . . mrnar ili vojnici. . . turski vojnici uopće”) + *нефер* („m. prost vojnici. Iz turskog jezika, u kojemu ista riječ isto znači”).

30. *лиџија* („f. vidi licksija. — Na jednome mjestu XVI vijeka. . . Ako je u originalu lixije, jamačno treba читати licksije, te onda riječ ližija nema potvrde”) = *лисија* (венец. lissla, говори се у Боки Которској), *ликсија* („f. сјеџ. — isporеди licksija. Riječ je dalmatska. . . od lat. lixivia”; или од луг + венец. lissla, Мешање речи, Ј. Ф. XVII 204) + *луџија* („f. сјеџ”).

31. *ложје* [„n. vidi lozje. — U Dubrovniku i okolini (lōžde”); и у Боки] = *лбзје* („n. coll. loza. . . stsl. lozje, ruski lozje”) + *грџје* („n. coll. grozd”), *грџје* (у Боки).

32. *лудар* („vidi ludak. — Od XVIII vijeka”) = *лудак* („od XV vijeka”), *лудан* („vidi ludak. — U jednoga pisca Slavonca XVIII vijeka. . . ludan ludi!”); у Леп. се говори ова реч са акцентом лудан, лудана + *шовар* [(„u Dubr.) vidi magaras. . . Tovar oslu brat”, Iv. Br.].

33. *луга* [„lug. — U dva pisca čakavca XV i XVII vijeka”) = *луг* („stsl. лагъ. . . šuma ili gaj) teško je razlikovati u velikoj većini primjera”) + *шума*, *шумица*.

34. *лума* („možebiti od arap. tur. lem’a, svejtlost, zrak, luča. — U narodnoj pesmi našega vremena. Svi munari lumam okićeni. Nar. pjes herc.”) + *арап. тур. lem’a + луча* („f. zrak, zraka”).

35. *мајколе* („О мајко, мајколе мој”, н. пј. Вук V 14, 19) = *мајко + годоле, божоле* („Ој додо ле! Мој божоле”, које се налази у овој додолској песми), али биће и према речи *шале* („hur. od otac” Iv. Br.); у колико је била одомаћена реч тале, лакше се могла према додоле, божоле

направити и обичније је према њој могла изиледати реч мајколе, која је добила и мушки род.

36. *мајмор* („m. vidi nejmar. — U narodnoj zagoneci našega vremena. Pet majstora, pet majmora načiniše kuću bez ivera. odgonetljaj: igle pletiče) = *неимар* („m. graditelj. . . tur. mi²mar. . . arap. méjmar”) + *мајстор* („zanatlija koji je posve izučio svoj zanat. . . lat. magister. . . srgč. μαγίστωρ. Od XIII vijeka”). Довођење у везу ових речи види се и из тога што поред речи мајмор која је добијена утицајем речи мајстор постоји и реч мојстар.

37. *мамек* („u kajkavaca nastavak *ек*. . . често rabi i za riječi ženskoga roda na -a kao: Katek od Kata, mamek od mama, japek od japa itd. . . dragi ćaćek i mamek, oprostite mi” Rj. код ćaćak) = *мама* + *йаишек*. Тако је и Катек и др. постало према Јурек и др. Ове су речи долазиле често заједно па се због тога могло добити ово изједначене наставака и то најпре у детињем говору.

мамика („f. ime što ga mlada pridijeva starijem ženskom. . . uprav dem. 3. мама”) = *мамица* + *мајка*, *йеишка*.

38. *Мандекара* („f. augm. Manda. — U naše vrijeme u Lici) = *Манге* („f. vidi 1 Manda” „1. Manda, f. hyp. Mandalijena. — isporеди Mande”) + *женскара*.

39. *машкула* („f. mali top. . . U Istri, gdje govore i máškula, i mačkulja”) = *машкул* [„(maškuo?), n. mali top, mužar, prangija. Iz tal. maschio (ili možda mascolo?), koja riječ isto znači”] + *лубарда* („isporеди lumbarda i kumbara. . . Od tal. bombarda, vrsta topa”), *кумбара*.

40. *мејхана* („f. isto što mehana”) = *мејана* („f. isto što mehana”) + *механа* [„f. krčma, pored mehana govori se i meana, kašto mejana i mejhana. . . Iz tur. (pers.) méjxane”].

41. *мердивене* [„f. pl. ljestve, stube. Pored merdivene govori se i merdevine. . . tur. (pers.). . . merdiven. . . (istoga značenja)”] = *мердивен* („m. isto što merdivene”) + *лјестиве*, *сйубе*. У варијанти мердевине извршила се метатеза под утицајем гласовне сличности са суфиксом -евине од којег се -ивене разликује само по реду гласова.

42. *миракуло* („n. isto što mirakul. Srednji rod je uzet valjada prema lat. miraculum”) = *миракул* + *чудо*. С обзиром да су и друге романске речи мењале род мешајући се са српскохрватским вероватније је да је крајње *о* сачувано из тал. под утицајем домаће речи чудо.

43. *мерло* (n. у Воки; чрпка; из тал. merlo) = тал. merlo + *йлеииво*. Ова реч која је у тал. мушкога рода добила је према речи плетиво средњи род и задржала крајње -о, које се иначе губи на крају речи мушког рода примљених из страних језика. Из истих разлога у оваквој се форми примила и реч *вело*, (n. у Боки; танко прозирно платно); тал. velo, m.

44. *миљуница* („f. milosnica, draga”) = *миљеница* („f. она која је коме mila”) + *љуба* (љуби), *љубовца*, *љубавца*, *љубавка*, *љубавница*.

45. *мјестѿаоце* („н. мјестанце, мјестаšце. Само у примјеру у којему мјесто *-ао-* по дубровачком наћину *имато-о-*“) = *мјестѿанце* + *сеоце* (<селце).

46. *мојстѿар мојстѿра* („м. исто што мајстор и истога постанја“) = *мајстѿор* + *меиштар*, *меиштра* („м. учитељ, мајстор, Meister, magister. . . мајстор овога и онога заната, или вјештина“). У речи се извршила метатеза, вокали *а* и *о* заменили су своја места, али то је извршено мешањем ове речи са речју сличног значења *мештар*, а и са другим речима на *-ар*: *неимар*, *зидар* и др.; да, је најугицајније било мешање са речи *мештар*, види се по непостојаном *а*.

47. *мркејела* [„ф. исто што мрква и истога постанја (само је нејасан наставак)“] = *мрква* (*Daucus carota*. . . из нјем. *morcka* или *moraka*“) + *раванела* (у Боки, тал. *gavanello*, ротквица), *ровањела* (у Дубровнику).

48. *мушкѿдија* („ф. ном. coll. мушкиње, мушкарци. Govori se u Lici“) = *мушкарци* + *момчадија* („ф. исто што момчад“).

49. *нава* („ф. исто што *nav* и истога постанја“; „*nav*, *navi*, ф. *brod*, *lađa*. Из тал. ријечи истога значења *nave*“) = тал. *nave*, ф., сх. *нав* + *лађа*.

50. *навалија* („ф. некаква сабља. Само у једној нар. пјесми. . . Prebi britku sablju navaliju. . . Тамно“) = сабља *димискија* („*dimiškija*, *dimišcija*. . . сабља. . . како се нејкада у граду Дамашку ковало“) + *навалиши*, т. ј. сабља *димискија* којом се наваљује. Стварању ове речи могла је допринети и реч „*krvoprija*, м. и ф. што пије крв. — Од XVIII вијека. . . у препенесом смислу о сабљи. I узима сабљу крвopију. Нар. пјес“.

51. *нарава* („ф. исто што *narav*“) = *нарав* (ф. *natura*. . . *staroslov*. *naravъ*. . . а *narav* је исто што *priroda*“) + *ѿурога*.

52. *немозина* („ф. исто што *lemozina*, од чега је и постало с промјеном *л* у *н*“) = *лемозина* („*ελεημοσύνη*, *elemosyna*, *milostinja*. — од латинске ријечи, али преко тал. *lemozina*) + *немоћан* („*немошћнь*, *impotens* с примјетом из XIV вијека“), *немог* („онај који не може, слаб, нејак“), јер се милостинаја даје немоћнима.

53. *неишѿуљ* („м. исто што *netopir*, *metulj*, а јамачно и истога постанја, и ако су разлике у гласовима нејасне. Govore gdješto kajkavci“) = *неишѿиур* („*netopirer*, м. *sljepi* миш, *šišmiš*. Само у рјечницима. . . *vespertilio*. . . По свој прилици узели су *Šulek* и *Popović* ову ријеч из чешкога или из рускога језика, а *Mikalja*, *valjada* из чешкога или из полјскога. Види *metopir*“) + *меишѿуљ* („*lepir*, *metopir*. Јамачно истога постанја, којег а и ријеч *metilj*. . . Govore i danas kajkavci s акс. *metŭlj*, *metŭlja*“).

ноишѿиур („м. исто што *netopir*“) = *неишѿиур*, + *ноишѿик*, *ноћник* („а. *masc*. према *fem*. *поћница* у значењу те ријечи под а. б. *поћница*, ф. *штогод поћно*. . . *нека поћна авет*“) *ноишѿи леиур* (*lepir*, н. . . *kad vide* у вече какога лепира гдје лети по кући по нај више мисле да је вјештица“).

54. *ogaja* („f. soba. iz turske riječi istoga značenja oda. . . Ona sabah kljanja u odaji. Nar. pjes.“) = тур. *oga* + *ћелија* („ngrč. κελλιον od XIII vijeka“).

55. *ожујар* („m. isto što l ožujak. Potvrda je samo: ožujar, marač. Viće štamparska pogreška mesto ožujak“) = *ожујак* + *ћенар* („m. vidi janua1... денвар, дџенар. . . денарг“), *ћенар*, ib., *фебџар* („m. vidi februar., tal. febraro“) и др. Према овим варијантама биће и *окијунар* [(„m. october jamačno je u vezi s lat. brojem octo, koji je u imenu october, ali je nejasan nastavak -nar; u lat. jeziku ima doduše riječ octonarius, ali ne znači oktobar . . . (u pismu iz XVII vijeka)] од *окијубар*, *окијубрије*, *окијумбар*, *окијумбрије* + *ћенар*.

56. *окшенац*, *окшеница* („m. isto što oksjenac. . . absinthium“) = *оксјенац*, *оксјеница*, („m. isto što oksjenac“) + *ашенац* (тал. assenzio; s > š према венец. изговору).

57. *оцирема* („f. mjesto, gdje se što sprema“) = *оцирема* („f. nom. act. prema глаг. опремити“; опремити. . . спремити“) + *цирема* („d. спрема, mjesto, gdje se što sprema, спремиште“).

58. *оцио* („n. isto što ocat, oca, m. kvasina, sirće . . . staroslov.. octьtъ . . . iz lat. . . acetum“) = *оцица* („ostac, ostaca, m. isto što ocat. govori se u Prčanju“. У Леп., а биће тако и на Прчању: остац, ген. оста < оцта < оцџта; даље од *оцаиџ* + *оцица*, *оцију*, *оцијом* у зависним падежима добила се форма остац) + *вино*, n. (вино се узостило = укиселило).

59. *иџеза* („f. utez, mјера. Iz tal peso . . . na Krku . . . u hrv. Zagorju i Promorju“) = тал. *peso* + *мјера*, *вага*.

60. *иџенило*, („govori se u Dubrovniku, isto što penil; „penil, m. isto što peneo i istoga postanja. . . Можда је nom. sing. penila ili penilo“; „peneo, penela, n. kist kičica. Iz tal. pennello . . . u Perastu“; и у целој Боки). Према другим речима примљеним из талијанског језика, нормалнији је облик пенео (<* пенел, пенела) и пенил пенила. До чувања крајњег-о и добивања средњег рода дошло је под утицајем речи на -ло за ознаку оруђа: шило и др. Ова реч и у талијанском свршава на -ло па је такав свршетак у овој варијанти и задржала (у колико није добијена од сх. пенил), иако се крајњи вокал у оваквим случајевима губи. И друге речи које означају оруђе или уопће неко средство којим се служимо понекад добијају средњи род, а уколико немају л на почетку крајњег слога, задржавају крајње о, или га добијају уколико га изворна реч нема. Такве су речи *бусуло* („n. vidi busula. od XVI i XVII vijeka“; у Леп. забележено *бџуло*); *балометр* (барометар, тал. barometro; забележено у Леп.), *ишло* („n. vas aquarium. Iz tal. pila (korito za vodu od kamena)“]

61. *иџривој*, *иџривоја* („vrt, osobito veliki i raskošno uređeni. Iz novogrč. περιβόλι t.j. vrt; u starogrč. περιβολος, значило је: ограда). Има и *реливој*, *реливоје*, *реливор*, *реловој*“) = *релиβόλι* + *вој*, *воја* („red u pletenju plota i ostalih stvari od пруца, . . . od osn. koja je u viti (vijem“) Iv. Vr.); мислило се на оградe око врта, плотове.

62. *ïовјейтар, ïовјейтра* („m. isto što povjetarac“); *ïовјейтарац, ïовјейтараца*, („m. vjetric, ćuh, lahoi, povjetarak, povjetarce n.“) = *ïовјейт-, ïовјейтарац*, + *ïоуухвайи, ïоуухујем*. Ово се, као и у другим случајевима добило у реченици, где је реч ветар долазила често са речју попухивати, као што се види и из наведеног примера у Rj. „tiho vitar poruhije“. На овај начин ова именица добила је из глагола попухивати предл. *ïо* и с њим итеративно значење.

63. 2. *ïокрој* („m. isto što pokrov kojim se pokriva mrtvac . . . u Raštrovićima . . . Ako je riječ 2 pokrop pouzdana, nejasno je, zašto je -v prešlo u -p“) = *ïокров* + *ïокој* („m. isto što ukop. pogreb“), 1. *ïокрој* („m. nom. act. prema glag. (pokropiti“), *ïокрoјиши* („кроећи полити“); преставе које изазивају ове речи у међусобној су зези, па су се мешањем асимилирале њихове гласовне форме.

64. *ïолада* („f. polje, poljana“) = *ïоље, ïољана* + *ливада*.

65. *ïонир* („n. dva sela u Bosni . . . i dvije mahale u istoj zemlji. . . Ovo je ime istoga postanja i značenja, kojega i imenica ponor“) = *ïонор* + *ïонирати*. Овако је и реч *ïокрив*, покрива, („m. . . tectum, tj. ono što pokriva . . . pokryvь . . . vide krov s naznakom da se govori u Bosi“) постала од кров и глагола покрити, покривати. Слична је и именица дарив (дар), од „даривати“ Mar. Gr. 387 с.

ïосла pl. („poslo n. isto što 2 posao. Samo u prmjerima: . . . činiti svaka posla . . . najpoštenija posla opravljam“) = *ïосао, ïосла* (2 posao . . . m. actio, negotium, opus, labor“) + *ïословања, гјела*.

66. *ïришићелгуја* („došljak; samo u Vukovu rječniku. Od prišidel-dija, gde je prvi dio neobično napravljen prema participu pret. prišao, a drugi je dio turska u ovom rječniku na svome mjestu navedena riječ đeldi (t.j. došao je“) = *ïригошлица, ïришилац* + *ћелгу* („đeldi, tur. geldî, došao je. — U narodnoj pjesmi našega vremena“). У колико ова реч има подругљиво значење (ја сам је чуо једампут и то у таквом значењу), биће настала мешањем са *ïришићейља* („у prenesenom smislu s preziranjem: pristalica, pristasha“). Свакако ова реч је добила форму сложеница са императивом у предњој компоненти.

67. *ïрожуда* („f. isto što požuda“) = *ïожуда* + *ïрохујев, ïрохујейи се*.

68. *сигло* („n. sud za vodu, sić, vidi cigal . . . i sa -g- mjesto -d — siglo; situlus, sicla“) = *situla, sicla* f. + *вегро* („vjedro, vijedro . . . drven sud vodeni“), *ïило*. [„n. vas aquarium (korito za vodu od kamena“).

69. *сић* („m. sud za vodu . . . Tuđa sić (situlus)“. Тал. secchia по венец. изговору. (= тал. secchia f. + *кошао, кошмић*, m.

70. *слингура* (балавица; у Дубр.) = *слинава* („balava“ Iv. Br.) + *мањгура* („vidi мањчица . . . u naše vrijeme u Stonu . . . žensko čeljade što nije posve doraslo“).

71. *смрчак* („iskvareno mesto svračak”, Hirtz: Rječnik nar. zoolog. naziva”, II, 3, 445) = *сврчак* + *смрчак* („Bit će valjda *Loxia curvirostra* . . . smreku zovu u Gornjoj Kraјni i smrča ili smrka”), *смрекар* (*Turdus pilaris* L . . . isto je smrekulјar, smrikovac. šmrekulјar, šmrikulјar” Hirtz II, 3, 446).

72. *стѝмак*, *стѝмка*, („m. isto što želudac. Od грчке riječi *στόμαχος*, u nas i preko lat. *stomachus* i tal. *stomaco*”) = *στόμαχος*, *stomaco* + *желудац*, *желуца*, *ѝрбушак*, *ѝебушка*; *ѝоббрадак*, *ѝоббрајка*. Утицај ових речи мора се узети у обзир да би се објаснило непостојано *a* у овој речи. Где тај утицај није дошао до изражаја реч је без непостојаног *a*: „stòmāk, stomáka”, стѝмак, стѝмака”.

73. *ѝашна* („f. torba, nem. *Tasche*, -n, f.”) = нем. *Tasche* + *гривна* („f. monile, naj starije je značenje bez sumnje: ogrlica. — isporеди 2. grinja, grina. — . . . Postaje od griva nastavkom ѝна. — Riječ је praslovenska, isporеди stslow. *grivъna*, rus. *grivna*, češki *hivna*, polј. *grzywna*”). Према овој или којој другој могла је добити овакав завршетак и реч машна (нем. *Masche* -n, f.) и др.

74. *ѝѝј* („m. исто што чај; *Thee*”) = *ѝе* [„m. (indecl.), чај; *Thej*] + *рај*.

75. *Трѝјешѝе* („n. isto što Trst, Trijest. . .” „Trijeste m. име grada”) = тал. *Trieste* + *ѝријешѝе* („n. nom. coll. ивѝје”). Овако и *Шибеник* („m. grad u Dalmaciji. . . Sebenico, Sibinicum. . . Sebenicum”) према *ѝiba*. Да се народном етимологијом ова реч доводила у везу са речи *ѝиба* потврђује и нар. пј.: „С ону банду Шибеника *ѝибен* трава до кољена”, Вук V 330, 430. Овакве народне етимологије потврђују се познатим поузданим примерима као Дренопоље, („n. *Nadrianoiopolis*. . . ‘Αδριανοῦ πόλις . . . narod shvatio. . . dren i polје”) и др.

76. *ѝркија* („f. isto што трка, обично конјска, трчање али и награда опону, ноји побједи у натјецанју . . . види трка 2, кошја”) = *ѝрка* + *кошија* („tur. *qoşu*. . . трка, конјска кад се гледа ко ће остале предобити у трчању. . . У наше вријеме”).

77. *ѝунѝо*, m. (смушен, сметен човјек; говори се у Дубровнику) = *ѝинѝо* („m. *huros*. od *tintilin*, кућни дух. . . tal. *tentellino* . . . u Dubrovniku”) + *смушен*, *лудасѝ*. Од овога и „гунтав, адј. глуп”.

78. *ћубара* („види *ѝубара*, . . . u Lici u наше вријеме”) = *ѝубара* („кара од крзна осн. у *ѝуба*” Iv. Br.) + *ћуѝара*, *ћуѝа* („у *ѝали* мјесто глава”).

79. *хлѝѝучица* (f. *папуѝица* s *каѝима* и отвореном петом, говори се у Дубровнику) = *ѝаѝучица* + *хлѝѝаѝи* [„1. *hlaptati*. . . јести што *житко* (о *psu*) . . . onomatopejska . . . *schlampampen* 2. u jednog pisca Dubrovčanina XVIII vijeka znači kad se što чега слабо држи те visi i pada sad tamo sad amo (od prilike као *ѝирока* *crevlја* на *pozі*)]”. Иста ономатопеја за ова два значења због приближне сличности звукова које производи пас кад једе што *житко* и звука који производе за време хода споменуте *папуѝице*.

80. *Цетлињанин* („m. vidi Seklinjanin... u jednom spomeniku XV vijeka Světi Cetlunjanu”) = *Цетинјанин* („m. čovjek iz i sa Cetinja”) + *Цеклињанин* („m. čovjek od Seklina”).

81. *цџиџџа* („f. vidi cipela... prošloga vijeka”) = *цџипела* („calceus, crevlja. od prošloga vijeka... Od madž. cipellö, koje je u sred. lat. zipellus, zepellus”) + *цревлџа* („calceus, postola... Dolazi od XIII vijeka, a tada je glasila črevija”).

82. *чајира* („f. vidi čajir”, „tur. čajur livada”) = тур. čajur + *ливага*.

83. *чекљун*, *чекљуна* („kvaka na vratima... kuka u ključa, kojim se sijeno čupa, i u obramice na kraju ona kuka ili zaregotina koja čuva da se ne smakne povraz... od madž. czegely, klin”) = *čenk* („kuka, od pers. čenk, kuka”), *ченгел* („tur. čengel, kuka, uncus. od XVII vijeka”), мац. *cregely*, + *кљун* („kuka, kvaka uopće”).

84. *шик* („m. šiljak, vrh”) = *шиш* („m. šiljak... rus. šip (trn, bodljika”) + *шиљак*.

85. *шишциџниџа* (f. creve, ножице, нос на шпицпонту, што значи: на шиљасту врх. Забележено у Дубровнику) = *шиши* („m. isto što špica, šiljasti vršak čega”) + *иџниџа* („f. tal. punta (mlet. ponta)... rt”).

86. *свекрови* („Što s’u stolu paunovi, to su moji svekrovi. Nar. pjes. herc. vuk.”) = *свекрови* („I u dvoru stoli poređani... na njim’ sjede gospoda svekrovi I, 4. Ja se mlada boljem dobru nadam od svekrova mudroj zapovijedi” + *свекрва*.

*

87. *блиједан*, *блиједна* („vidi blijed. adj. Od XVI vijeka... Za blijedno tve lice” M. Vetranić”) = *блџјед*, *блиједга* + *млџдан*, *млџдна* („ali se može misliti da je u neodr. oblicima mlédan, mlédna... mršav, suh”).

88. *голоуџ* („adj. golobrad (?), gole puti (?). u jednoga pisca našega vremena”) = *голобраг* + *голе џуџи* (заправо* голопут, као мекопут, мекопутан).

89. *дџеликан*, *дџеликана*, *дџеликано* (у Дубр.; у Боки деликџат, деликџата, деликџато, тал. *delicato*) = тал. *delicato*, + *креан* („adj. uprav part. прает. pass. od глагола креати којему нема потврде, тал. creare, што је његда значило и одгајати... добро и зло креан према тал. bencreato, добро одгојен”, „крџанса, f. tal. creanza... улjudно и пристojно понашање”. У Боки *крџан* и *крџанца*). По супротности значења могла се добити оваква форма и према дезвџан (дезвџати се, распуштен, распустити се у моралном значењу, тал. *disviare*), виџан (виџати се, тал. *viziare, viziato*).

90. *исџраведан*, *исџраведна* („adj. ispravan, pravedan. Na jednom mjestu XVIII vijeka”) = *исџиниџи*, *исџраван* + *џраведан*.

91. *костџџав* (у Боки; костџџава је риба пуна кости) = *костџ* + *бодџџав*; јер су те кости танке и боду (усп. коштуџав „adj. u којему су велике, многе, тврде кости”).

92. *крадњи* [„adj. види крајњи, од чега је јамачно постало тјјем што се по пучкој етимологији мислило на крадење. У наше вријеме. Лисца му (вук) одговори: „Да ми не сметају ти први (зуби) лако бић ти те крадне избројила”. Нар. прир. . . . I код мјеснијех имена. Удариће на крадне Pipe-ге”] = *крајњи* + *задњи* (зуби). Оригинално ће бити: предњи — задњи (зуби); „први зуби” каже се за млечне зубе у детета. Крадњи Пипери су они који су на крају села (задњи).

93. *маљужав* [„adj. о вренему кад је час киша, час лијеро, о путу (s toga) клизаву. — У наше вријеме у Личи”] = *каљужав* (v. kalovit”), *каловић* („adj. pun kala”) + *муљевић* („adj. muljevan. . . на пр. muljevna zemlja”), *муљеван*.

94. *низок*, *низџка* („adj. исто што и низак. . . adv. nizoko . . . nizok . . . u Dubrovniku . . . iz početka XVI vijeka”) = *низак* + *висок*.

95. *идсобан*, *идсобна* („adj. osobit, poseban, osoban . . . Od posoban;- sob- je istoga postanja, kojega je refl. zamjenica sebe, sebi, sobom”) = *иосебан* + *особић*, *особан*.

96. *разрок* („adj. који гледа накриво, који шкиљи. Postalo od korijena, који је у зрети, назирати, премјештанјем самогласника, ако није можда од раз-ок, те је r umetnuto”) = *разок* + *разрог* („adj. којему rogovi ne idu uporedo”).

97. *самојаган*, *самојагна* („adj. онај који сам јада. . . . Ту кукају удovice, прекукале! пиште мајке саморане, самојадне”) = *саморан* + *јаган*.

98. *самџсиони* [„cf. samovoljan. Rj. samo-sioni (samo-silni; друга пола adj. silan) . . . isp. jogunast, tvrdoglav, tvrdovrat”] = *самовољан*, *самовољна* + *силан*.

99. *сџиџџ -а, -о* = (јело ситозо = јело које засићује; говори се у Дубровнику) = *сџиџ* -а, -о „zasitan”, који засићује) + *зџсџџ* (tal. gustoso). Ове речи су долазиле често заједно; рече се за неко јело да је густозо и ситозо.

100. *сџаметџан*, *сџаменџина* [„акс. је према паметан „adj. паметан, mudar, razložit, razuman; од s-паметан”] = *џаметџан* + *сџреџан*, *сџреџина* („adj. . . умјешан, окретан, сналажљив), *сџреман* („на све готов”).

101. *ушесан*, *ушесна* = *уредан*, *уредна* + *шесан*, *шесна* (3, šestan, šesna adj. од именце 2 šest i наст.-џп; uredan, pristao”; „šest, m. облик, форма, ред, наћин, свијест, tal. sesto.”). Према шесан постоји и придев нешесан. Од *ушесџаџ* + *изнередџиџ* добио се глагол *изнешесџаџиџ*. У дубровачком говору шесан се употрџбљава у естетском значењу: лепо обучен, а ушесан у значењу уредан, чему је допринело то што је у његов састав ушао предлог у- из придева уредан, доневши собом значење речи у којој се налазио. Постоји и глагол *ушесџаџиџ*, *ушесџам*, који је постао од глагола assestare, уредити, такође мешањем с глаголом уредити.

102. *жéдан, жéдна чега* („adj. . .vidi *žudan* . . . *Žedan* ti je konjic vodice. Nрj.”) = *жедан* + *жељан чега*.

103. *највóдљи, највóдљиа* („adj. suprl. prema kompar. volij, volija . . . ja najvolij udrobiti. Nar. prip. врč.”) = *ја сам најрадију* + *ја највише волим*.

волиј, волија („lieber wollend . . . ja sam volij”) = *ја сам радију* + *ја више волим*.

*

104. *багáвáд* („vidi *badava*, čemu je dodano nepoznato *d*”) = *багáва* („gratis, frustra, otiose, od tur. *badhewâ*, koje glasi i *badhawa*, *badihawa* . . . 2. frustra, zaludu”) + *залуду, залуд*.

105. *данганас* („u lektionarima se imperfekt gradi, kao i *dandanas*” . . . М. Rešetar „Primorski лекс. XV. в.” 167) = *дан данашњи* („često znači *наше, садашње вријеме, доба*”) + *ганас*.

дгјекад = гдјегод + каткад (мешање претстава простора и времена).

106. *дањóм* [(„samo adverbijalno) od XVII vijeka . . . поóтом а и данјом . . . Niti spava ni ноi ni данјом”) = *дању* („дњију”) *дневом* („od XVI vijeka” ib.), *даном*, („od XVII ib.) *ндћом*; облик *ноћом* [„(s takvijem se акс. говори), који као и облик данјом (od *dân*) служи као adv.”] постао је од *ноћу* + *дањом*, с којом је речи заједно долазио у различитим њеним варијантама (*дању* и *ноћу* „dnevom i ноi. Р. Нектоговић”). Акцент на последњем слогу (*дањóм* < *дањóm*) добиле су ове речи према акценту другог облика за ово исто значење, према локативу једн. по *дану*, по *ноћи*; у *ндћом* вокал је дуг према *-óm* у инстр. речи женскога рода на *-а*: *жéном* итд.; а према *ндћóm* постало је *дањóм*.

107. *дóбрзо* („vidi *do* *brzo*” . . . „sa *do* . . . као кад би се рекло: *do*-*malo*, т.ј. *do* *malo* времена, које се самijем *brzo* каже . . . Biti će . . . *do* *brzo* *zalogaj* од *njega* *draži* *дваš*. N. Nalješković”) = *брзо* + *дóмало* [„vrlo često *dolazi do* *malo* (*dòmalo*) i *shvata* се uопче као *adverab* за *vrijeme*. *Strah* *me* је, *do* *malo* *on* *da* се не каже”].

108. *кришóм* [„adv. кад се што чини тако да други не може оно видјети или обазнати, тајно, потајно. — испореди *кријимце, кримце, кradом, kradomice, kridimice*. Јамачно је од истогa коријена од којегa је глагол *крити*. по облику као да је *instrumental* једнине: *Миклошић* i *Даничић* *мисле*, да је од *nom. sing. криша*, што не може бити како се *види* по *samome* акценту (*trebalo* би *tada* да је *кришóм*”)] = *кришóм* + *кράдóм*. Будмани мисли да је *кришом* постало од именице* *криш*, т., па да је *-ом* место *-ем* добивено аналогijом према *крадом*, али, обзиром на то да се овако објашњење оснива на више претпоставака, а да се дуљине вокала лако губе, вероватније је да се под утицајем *крадом* *о* у *кришом* скратило

109. *најоcтiо* („adv. баš, управо, говори се у рiјечкој *nahiji*, *napr. Naposto* *idem* *do* *tebe*. . . *postanje* *tamno*”) = *нарочитiо* + *апоста* (у *Боки*, тал. *apposta*).

110. *наџрхѣре* („isto što nahero, govori se oko Dubrovnika . . . stavlati kapu natrhere . . . tamno je -tr-“) = у *џресо*, *џресо*, *џресайи* (говори се у Боки и Дубровнику, ставит капу у тресо; тал. a traverso) + *нахерце*.

111. *џоџлије* [„adv. isto što poslije, prema kojemu je načinjeno potle, adv. i praer., isto što poslije. Od po-tle, isp. odatle, otle (oboje od ođъ-tъle). Ima i potli, potlje (vidi tamo) . . . poslije] = *џослије* + *џоџла* („adv. i praer. poslije. Od po-tla. Ima i po-tola“).

112. *џџобје* (после обједа, поподне; говори се у Дубровнику) = *џо обједу* + *џџуџро*, *џвече*. Према овим речима је и акценат и број слогова.

113. *оџкао* („conj. isto što otkako, t. j. od kako, od kao. Nalazi se samo *отка* i *отко*, t. j. od ka, od ko; ispor. ka, ko mjesto kao“) = *оџка* + *оџко*, *оџкако*.

114. *и џе како* = *и још како* + те још како (Маретић Гр. § 492 с.

115. *чак џџо више* = *чак* („adv. turski čak, dori, éa, usque“) + *џџо више*.

116. *џоџом џџога* („t. j. potom toga, adv. isto što potom pod a, isp. po san sega“) = *џоџом* („t. j. po tom, adv. i conj. a. iza toga . . . deinde“) + *џосле*, *иза џџога*.

117. *џрво свега* = *џрво* + *џрије свега*.

118. *честџо џџа* (често се употребљава; налази се и у Кочићевој приповесци „Кроз међаву“) = *честџо* + *више џџа*.

119. *џоџеџ*, *џоџеџа*, *џопети* [„adv. vidi opet. — Sastavljeno: iz opet (opeta, opeti)“] = *џнова*, *џновице*, *џновце* + *џеџ*.

120. *кроџеџ* („vidi kod kroz“) = *кроз* („b. b. zavadi se i milo i drago. da kroza što, ne bi ni žaliti, već kroz jednog vezena jagluka. . . s cjeć. . . : kroz cjeć, još češće krocjeć. . . krocī (. . . i sad u Dobrovniku krocjeј); pokazuje uzrok kao kroz. . . i cjeć“) = *кроз* + *џијеџ* („cijeć, vidi cijeća“, „cijeća, praer. propter. okrnjen glasi i cijeć. . . radi“). У руском: за через. . . улетел с белыми за через границу, Виноградов, Русский Язык 679 намерни дља ради.

121. *с наџла* (говори се у Боки и Дубровнику са значењем: с пода = *с џла* („tlo, tla, n. zemlja, pod. . . U Miklošičevu Lex. pal. tlo i tlo. . . U rus. tlo u adv. dotla“) + *на џле* („tle, n. sg. indecl., pl.: tla, tal., tlom, kasnije: tala, tlima; pod, zemlja; vidi tleh, tlej, tlev, tli i tlo . . . Na tle padoše“). У Боки се каже *џџ наџлу*, а у Дубровнику по тлима.

122. *зџ-њага* (ú-njga, прџџа-нџга; up. A. Leskien, Gr. 622 с. d.) = *зџ-њ* + *за џџџа*. Дужина је у *за-* од *зањ* (где је *а* дуго због скраћивања речи. Акценат слога за изгубио се у корист придошлог слога -зџ, али је задржана дужина вокала, која је при преносу акцента дала дугоузлазни акценат. Овакав постанак се види и из *џрџџа-њага* (< прџџџа + пред џџџа), само што је у овом случају превагнуо акценат предлога.

*

123. *боледоваџи*, *боледујем* („impf. vidi bolovati”) = *боловаџи* + *мледњеџи*, *мледним* („impf. postati mledan, slab, slabiti”).

124. *гмиљеџи*, *гмиљим* („impf. vidi hmiljeti”) = *гмиџаџи*, *гмиџем* („impf. vidi gmizati. . . reperere”) + *миљеџи*, *миљим* („impf. gamizati”).

125. *дџгаџи*, *дџгџам* („impf. vidi dizati. — U jednom primjeru od kraja XVII vijeka”) = *дизаџи* + *дџгаџи* („vidi digati i dizati”), али ово је могло постати и без мешања, губљењем гласа *в* у *двигати*.

126. *еглендисаџи*, *еглендишеџем* („impf. razgovarati se, tur. ejlendir-mek, zabavljati vidi i eglen, eglenisati”) = *еглендисаџи* („разговарати се, vidi i eglen”, „eglen, m. razgovor. . . tur. ejlenmek, zabavljati se”) + tur. ejlendirmek, divaniti „od osnove imena divan. . . dolazi od XVIII vijeka. . . razgovarati se”).

127. *згуйџуљаџи*, *згуйџуљам* (pf. згучити, говори се у Дубровнику) = *згучиџи* + *замойџуљаџи*, *замойџуљам* („v. pf. einwinckeln. . . za - motuljati. vidi zamotati. isp. zamotuljak” Iv. Br.).

128. *јџванимиџи*, *јџванимиџим* („impf. zaklinjati svetijem Jovanom. . . iz natodne pjesme: Kumim tebe i jovanimim te”) = *браџимиџи*, *браџимиџим* [„impf. . . . moliti koga da bude brat (pobratim). isporеди братити и побратим. . . Sta ga vila bogom bratimiti: bogom btate Kraljeviću Marko”] + *кумиџи* *свеџијем Јованом*.

129. *клеџџириџи*, *клеџџириџим* („impf. vidi klaštriti. . . Oblik je kajkavski kleštrim, raskleštrujem lozu. . . Може бити да постаје од новослов. klesiti”) = слов. *клесџиџи* + *каџџириџи* („impf. vidi haštriti. — Od XVIII vijeka u Slavoniji”, „. . . valja njega po vrhu onako kaštriti”, „sjeći s drveta grane. . lat. i tal. castrare”).

130. *колеџаџи*, *колџџам* („impf. mahati, ljuljati (subjekat je vjetar) — Nejasna je riječ. . . kao mahati (schwingen „. . . Kad ga vjetri počnu koletati. Nar. pjes.”) = *колеџбаџи*, *колеџбџам* („impf. ljuljati, drmati — lje—стоји по јужном говору, isp. kolebati. . . Riječ je praslovenska. . . starosl. kolebati”) + *креџаџи*.

131. *леџршаџи се*, *леџршаџам се* [„impf. (o pticama, kao n. p. o kokošima, patkama itd.) стојећи у пијеску, у води mahati krilima”]. = *леџџеџаџи*, *леџџеџем* („impf. mahati или управ treptjeti krilima kod lećenja, a i kod stajanja na mjestu. . . Lepirica lepeće”) + *џршаџи*, *џршам* и *џршим* („impf. . . глагол сродан с прхати” „prhati, pršem, impf. . . prhnuti. . . rus. porhatъ. . . svolazzare, flattern”).

132. *мириџиџи*, *мириџиџим* („isto što mirisati. . . U Srijemu, u Ваџкој и у Ванату”) = *мирисаџи*, *миришеџем* (μυρίζω) + *дуџиџи*, *дуџиџим* („mirisati. vidi дух . . . U наше вријеме код угарских Hrvata”), *дуџиџиџи*, *дуџиџим* („olere, vonjati, mirisati. — isporеди диати и дишати. . . Dolazi у наше вријеме”).

133. *млиїаїи*, *млиїам* („b. kao basati, bavrljati, tumarati... Pitaju me, otkud sam i što mlitam po Mletcima.”) = *млиїиїи*... „(скитати се. Куда млатиш, а дица ти дома плачу?” мисли се на млаћење ногама) + *млиїаво иїи*.

134. *намагарчїи*, *намагарчим* („pf. nazvati koga magarcem. Od na -magarčiti”. Sumnjivo je da ova reč ima negde ovakvo značenje. Орса је употреба у значењу: nekoga nasamariti, podvaliti mu prevariti ga kao da nije човек nego magaras) = *насамарїи* + *магарац*, т. ј. насамарити га као магарца.

135. *најешкаїи*, *најешкам* [„pf. metnuti ješku (t. j.) mamac, meku, tal. esca. Glagol je napravljen prema tal. istoga značenja inescare”) = *наїакнуїи* (на удицу мамац) + тал. *inescare*. У бокелјским говорима у реч је ушао и глас *n* из предлога *in-*, па се говори: *њескаїи*, *нањескати*. Према овоме глаголу *n* је ушло и у гласовни састав именице, па се добила форма *њеска* (мамац). У Rj. стоји да „У Прчању нањескати значи намамити (рибу) на удицу, али то није тачно. Та реч у читавој Боки значи ставити њеску на удицу, а и према шток. диал. М. Решетара та реч и на Прчању има исто значење „нањескат на удицу;”).

136. *наїјешаїи*, *наїјешам* (наборати, тал. pieghettare; говори се у Боки и Дубровнику, обично за сукњу која је учињена „на пјете”, тал. pieghette, што значи: на борице, наборана. Глагол је могао постати од *їјеша* или од pieghettare према наборати.

137. *нафїїаваїи*, нафитујем („impf. naimati. Iz tal. glagola istoga značenja affittare. Nejasno je n. Samo u primeru: Ki tacim najimlju ili nafitavaju... pribivališća?”) = тал. affittare (у Боки Которској афитавати, афитати; „afit, m. od tal. affitto... najam Samo u naše vrijeme u Bosi”) + *наимаїи*; ако није од дати, издавати на афит.

138. *їодбрадиїи се*, подбрадим се [„povezati se čime ozdo ispod brade, pa gore preko ušiju (kao što se čini po velikoj zimi)”) = *їовезаїи се* + *брада*.

139. *їокљўниїи*, *покљўнім* [„isto što pokunjiti (s nejasnim — lj —). Ima aft. i refleks. ... Puno polje čavaka, među njima kos, pokljunio nos ... cf. pokunjiti se :nešto se pokunjio”]=*їокуњїи*, *їокуњїи се* + *кљун*, т. ј. покуњити се спуштивши кљун (нос); као подвити реп.

140. *їоїегнуїи*, потегнем („ударити, u jednom primjeru posjeći... potegao ga sabljom, batinom”) = *їоїегнуїи* („trgnuti, zgrabiti kakvo оруђе”) + *ударїи*, *їосјећи*, тј. потегнувши (сабљу, нож, батину или што друго) ударити, посјећи некога.

141. *їдїрефїи*, *пѓрефим* („pf. pogoditi. Od po - trefiti... b. potrefiti se, т. ј. dogoditi se”) = *їогогїи* + *їрефїи* [„pf. pogoditi (u гађању); наći (u тражењу, nj. treffen”)].

їрефїи се, *трефим се* („pf. i impf. dogoditi se, biti; наći se”) = *їрефїи*, + *договїи се*.

142. *пошүшии се, идйүшиим* („pf. suffocare, immergere. . . Od podušiti. . . podušiti. . . pogušiti”) = *пошүлийи, идйүлийим* („pf. pognuti, sakriti, pridušiti. . . Od po - tuliti”) + *погүшииим*, („pf. suffocare, submergere. . . Od po - tuliti”).

143. *пошеремейиийи, пошеремейиим* („poremetiti”) = *пошенуиийи + пошеремейиийи*. Мешањем истих глагола постао је и глагол *пошемерийи, пошемерим* („perturbare. Od po-šemeriti; samome šemeriti možda nema potvrde, a i tamna je postanja”).

144. *праснуиийи, праснем* („udariti, priušiti. . . On otрга kitu rožmarina, prasne ljubу po licu rumenom. Nar. pjes. . . govori se u Rabu”) = *праснуиийи*, („učiniti prasak . . . polj. prasknač, češ. prasknouti”) + *ударийи*, тј. ударити тако да прасне. Овако су постали и глаголи: плүснути, звекнути некога, и др.

146. *рашкварийаи, рашкварийам* (рашчечечити, тал. squartare; говори се у Боки; расквартат у Дубровнику) = тал. squartare + *рашчечечийи*.

147. *скљүниийи, скљүниим* („pf. sniziti, spustiti, poniziti; глагол наћинјен од именеце клјун. . на пр. nos, die Nase hangen lassen. . . skljuniti se, refl., kad se na пр. skuva zelje kakvo, pa se slegne. . . spustiti što da visi kao kljun. . . skljuniti nos, i refl. Bilje se skljunilo”) = *сјүстийиийи скуиийи се, згучийи се + кљун*.

148. *скујүсийи, скујүсум* („pf. skupiti bez reda, nagomilati; u prenesenom smislu: smesti, zaslјepiti. Od s - kupusiti. . . Prostome глаголу kupusiti нема потврде у овом гјечнику. . . Pozvati učitelje u skupštinu i tu im skupusiti nekolikom suhih паћела. . .”) = *скуиийи + кујүс*, т. ј. скупити као купус. Овде је утицала и сличност у гласовном саставу речи.

149. *скуцаиийи, скуцам* („2. . . cf. skunatoriti. . . malo po malo nabaviti. . . isp. spečaliti” Iv. Vg.) = *скуиийи, скунаиорийи, сјечалииийи + куцаиийи*, тј. куцајући (чекићем или чим другим) скупити, спечалити. Овај се глагол могао појавити у професијама гдје се ради куцајући чекићем или чим другим, а и код просјака, у којем се случају могло мислити на куцање на врата. У значењу „добивати стјецати” „upotrebljava se i као imperfektivni глагол према скуцати”: „Ро’о боме i Лука новсе . . . kucati”, што је вероватно настало депревербацијом од куцати. Од оваквог глагола направљена је и именица: „Вражје му куцање, што за мјесец дана скуца, то све за едан петак у Госпићу попије”; у овом примеру се у значењу речи куцање нешто јаче осећа компонента радити. Овакво је значење и у речи *куцаиийа*: „u Dubrovniku se govori u šali djeci да se novci dobivaju na kucati”. Ова реч је вероватно направљена од куцати према речи цорнџа („nadnica, tal. giornata. — Od XVII vijeka”). Ово значење речи куцати види се из речи *куц* у нар. пословици: „Što kuc то muc (Što zaradi то i pojede) „муц биће постало од мумати („žvatati mičući odviše usta”) у рими према куц.

скуцајџи („v. pf. . . s-kucati. dem. skuckati v. impf. n. p. obruč s kace herabklopfen” Iv. Br.) = *куцајџи* + *скинујџи*, т. ј. куцајући (ударајући) неким алатом нешто скинути. Овако и *џрикуцајџи* („anschlagen, anklopfen, anschmieden. . . Ristić Kang. nem. srp. reč.) = *џрибијџи*, *џричврстијџи* + *куцајџи*.

куцајџи („hineinschlagen. . . u - kucati n. p. klin u jamu, utjerati ga kucajući po njemu. isp. utjerati” Iv. Br.) = *џџерајџи* + *куцајџи*; ул. закуцати, Меш. јез. тв. Г. З. Ф. Ск. II 225.

закуцати („hineinschlagen. . . n. p. klin u drvo kucajući zabiti. vidi zabiti” Iv. Br.) = *забијџи* + *куцајџи*.

150. *сиџеџалијџи*, *спџеџалијџи* [„v. pf. . . s-pečaliti, pečaleći se steći. v. impf. prosti pečaliti (i se). isp. skucati”] = *скујџијџи*, *сиџеџи* + *џеџалијџи*, печалим („с. brinuti se, starati se. . . iz početka XV vijeka. . . d. truditi se nastojati”), тј. стећи печалећи.

151. *сиџејџијџи*, *сиџејџијџи* („pf. opaziti. Od s-petiti. . . Prostome glagolu nema potvrde”) = *сиџазијџи* + *џримејџијџи*.

152. *ћујнујџи*, *ћујнџем* („pf. kao turnuti kada ugarci u vatri do priklada dogore onda reku: Čupni de te ugarke na prvo ili: čupni de malo u peć”) = *ћушнујџи* + *лујнујџи*.

153. *ујлџекај се*, *ујлџекај се* (са значењем: уплести се у нешто, у пренесеном значењу, увући се у неко друштво, у неки разговор; говори се у Боки и Дубровнику) = тал. *implicarsi* + *ујлџејџи се*, *увући се*; депре-вербацијом добијено је и *илекај се*.

154. *ујслахџирџијџи*, *ујслахџирџијџи* („uplahnuti se” Iv. Br.) = *ујслахнујџи се*, *ујслахнем се* („v. 2. pf. uz-plahnuti se, postati plah. glagol se drugačije ne nahodi. isp. usplahiriti se”) + *ујзнемиријџијџи се*.

155. *ујсијџисајџи*, *ујсијџишџем* („v. pf. . . glagol se drukčije ne nalazi. — 1. као ustati, skočiti, n. p. ustisalo jedno na drugo, njem. bedrängen. . . 2. око koga navaliti ištući što ili moleći se zašto”) Iv. Br.) = *ујсијџајџи* + *кигџисајџи*, *кигџишџем* („pf. ударити navaliti na koga. isporedi kindisati. . . može biti od tur. çınamaq, mučiti, navalijvati, što bi se potvrdilo oblikom kindisati” ili „tur. çajmaq” ili „grč. χυδάζω Iv. Br.”).

156. *хрџмајџи*, *хрџмајџи* („impf. hrskati (prelazno). . . u Dubrovniku”) = *хрџскајџи*, *хрџскајџи* [„impf. (prelazno) gristi ili žvatati što potvrde tako da se čuje kako se ono lomi i pucka pod zubima. — isporedi hrstati, hrustati”] + *мџмајџи*, *мџмајџи* („impf. onomatop. riječ . . . b. žvatati mičući odviše usta, na pr. o onome, tko nema zuba”).

157. *чмаџајџи*, *чмаџајџи* („spavati dugo lijeneći. . . Od korijena istoga od kojega je čama, čamati. isporedi učmanuti”) = *чмајџи*, *чмајџи* („impf. . . isporedi čamiti. . . od čama. . . baviti se gdje dugo da dodija i od toga čeznuti”) + *сиџајџи*,

158. *шиџрмакниџи*, *шиџрмакнем* („pf. izmaći . . . u Boki znači: izmaći, izmaknuti”) = *шиџркнџи*, *штркнем* („pf. prema impf. štrkati se. U Popovićevu srp. njem. riječniku plötzlich zu rennen anfangen. . . c. štrknuti u glavu. . . na um pasti”) + *ума̀кнџи*, *ума̀кнџем* („vidi umaći”).

*

159. *доза̀клаџи*, *доза̀кољџем* („pf. zaklati posve, do kraja. — složeno: do-zaklati. — U jednog pisca XVI vijeka”) = *до̀клаџи*, („svršiti klanje. . . dolazi od XVII vijeka”) + *за̀клаџи*.

дона̀лиџи, *доналиџем* („pf. doliti. — složeno: do-naliti. — види donalijevati” „. . . u jednog pisca XVIII vijeka”); *на̀голиџи*, („pf. doliti na što. Od na-doliti”) = *до̀лиџи* + *на̀лиџи*, т. ј. доливши налити.

на̀домоџаџи, *на̀домоџам* („pf. domotati što na što”) = *на̀моџаџи* + *го̀моџаџи*.

на̀дона̀шаџи, *на̀доншаџем* („impf. donašati što na što. Od na-donašati. . . deportare”) = *на̀на̀шаџи* + *до̀на̀шаџи*.

на̀доџуниџи, *на̀доџунџм* („pf. explere, supplere. Od nadopuniti”) = *до̀џуниџи* + *на̀џуниџи*, допунивши напунити. Постоји и донапунити, види Год. зб. Фил. фак. Скопје II 208.

расџовиџи, *расџовиџем* („pf. prema impf. raspovijati, komu nema potvrde u građi rječnika; razviti; od raz-poviti . . . Malo dijete ne valja 40 dana dojiti raspovijeno”) = *џовиџи* + *развиџи*. Оваквим слагањем са глаголом повити глагол расповити добио је посебно значење повезано по супротности са глаголом повити (повити дијете), док глагол развити означаје и радњу супротну глаголима: савити, завити, увити. Као што се једним префиксом с лексичким значењем сужава значење глагола тако се и новим поново сужава.

160. *до̀јагмиџи*, *до̀јагмиџм* („pf. složeno do-jagmiti . . . b. neprelazno, doći jagmeći se”) = *јагмиџи* („impf. postaje od l. jagma. . . navaljvati, nasrtati . . . grabiti . . . 2. sa se. . . grabiti se међу собом. . . трудити се и rvati se да се уграби и uopće добије”. „jagma, f. tur. jagma, plijen, plijenjenje”) + *гра̀биџи се*, *џрудиџи се*, *рваџи се*, *џуџи се*, (реципр.).

до̀џеваџи, *до̀џеваџм* („pf. složeno: do-pjevati. . . a. svršiti pjevanje. . . b. pjevaјуći naslutiti. — u naše vrijeme. Bog dopušta da ko što drugom pjeva sebi dopjeva. . . c. doći pjevaјуći”) = под б.: *до̀џуџи до̀слуџиџи* [„doslutiti . . . sluteći ugonenuti (što će biti)”], + *џеваџи*; под с.: доћи + пjevати.

до̀џлуџаџи, *до̀џлуџам* („pf. доћи плутајући. — složeno do-плутати . . . у Дубровнику”) = *до̀џи* + *џлуџаџи*.

до̀џљџескаџи, *до̀џљџескаџм* [”pf. doći pljeskajući (gazeći po vodi ili po blatu)”] = *до̀џи* + *џљџескаџи* („impf. ударати тако, да се чује, плјuskати . . . Има и плјaskати. . . a. b. плјeskati kojim dijelom tijela osobito rukama. . . nogama”).

одранииџи, одраним [’pf. doći rano (u jutro). — složno: do-raniti . . . Od XVIII vijeka. . . Otkud ste mi jutros doranile? Nar. pj.) = *гођи* + *уранииџи*, т. ј. доћи уранивши.

одзујаџи, одзүјим [pf. otići. Od-zujati. . . Govori se u Lici . . . na pr. Ne znam, kud je Miloš odzujao . . . Najprije se jamačno govorilo o pčelama (t. j. zujeći odletjeti), pa je preneseno i na čeljad ne misleći ni na kakvo zujanje”] = *одлејјеџи* + *зујаџи*.

одлајаџи, одлајем („pf. Od od-lajati. . . a. lajući otići”) = *оџиџи* + *лајаџи*.

одландаџи, одландам („pf. otići landajući. Od od-landati”) = *оџиџи* + *ландаџи, ландам* („impf. tumarati, vrljati”).

одииќаџи, одииќам („brzo otići . . . Govori se u Korenici, ali u značenju: daleko otići”) = *оџиџи* + *шиќаџи се*, т. ј. отићи шиќајући се. *ошиќаџи, ошиќам* („исто што одшиќати”).

іпрозүјаџи, іпрозүјим [.,pf. glag. od prozujati, ide међу глаголе наведене код I pro pod b.; zujeći proletjeti pokraj nečega, обично pokraj uha . . . Niz poljanu prozujalo zrnje (t. j. iz topova); „pro, praepos. . . b. nešto biva pokraj nečega: proći, projahati, prokasati, pronijeti, provesti”] = *іпроџи, іпролејјеџи* + *зүјаџи*. Овакав тип глагола постоји и у руском: простучать, пробремчать, прогреметь, прогроминать итд.

161. *домáхнуџи, домáхнџем* („perf. složno: do-mahnuti. — impf. domahati, domahivati: a. машући doseći. Mahnu sabljom al ga de domahnu. Pjev. crn. . . b. машући dozvati (koga). — u Dubrovniku”) = *а. махнуџи* + *досеџи*, т. ј. махнувши doseћи; *б. махаџи* + *дозваџи*. Тако и домахивати („manu quem vocare. . . Grlom više, rukom domahuje”). У питању: „јеси ли домавао?” („Де ко идући више маше rukama nego li nogama, te где доде реку му: јеси ли домавао?”) значи: јеси ли дошао? (*маваџи* + *гођи*) или подругљиво: јеси ли више свршио с тим махањем?

162. *заговдрииџи, загдворим кога* („aufhalten durch geschpräche. . . govoreći s njim zadržati, zabaviti (ga)” Iv. Br.] = *загржаџи* + *говориџи*.

заговориџи се, („pf. sich durch geschpräche verweilen. . . govoreći s kim zadržati se, zabaviti se”, ib.) = *загржаџи се, забавиџи се* + *говориџи*.

залагаџи, залажем кога („durch lügen hinhalten. . . lažući zadržati, zabaviti ga, zavarati ga. v. impf. zalagivati” o. c.) = *загржаџи, завараџи кога* + *лагаџи*.

163. *зараѓиџи, заѓадим* [.,v. pf. verdienen (durch Arbeit), promereo” o. c.] = *задобииџи* („gewinnen ”ib.) + *раѓиџи*, т. ј. задобити радом.

заслужиџи, заслужим, („v. pf. verdienen. . . za-sluziti” ib.) = *задобииџи* + *служиџи*, т. ј. задобити служењем.

164. *застіријети*, *застіерем* („bebreiten, consterno... zastrije lice svoje pokrivalom” о. с.) = заклонити („zakloniti što od vjetra, dažda, sunca” о. с.) + простријети, т. ј. простревши нешто заклонити нешто, некога.

165. *изажети*, *изажмем* („stiskivanjem čega učiniti da sve što je žitko u onome iscuri, isteče... vidi istiještiti, Složeno: iz(a)-žeti... isporredi ižeti”) = *жѣти*, *жмем* („drücken, zusammendrücken” Iv. Br.) + *исцијегити*, *извући*, т. ј. ожевши исцедити, извући.

истіјѣштити, *истіјѣштѣм* воду или друго („tiještenjem izvaditi učiniti da istječe tiještenjem... n. p. masline samljevene” auspressen” „exprimo”... Voda istištena oliti izažeta iz voća”) = *извући*, *извагити* *исцијегити* + *ишјешити*, т. ј. тештећи извући. Тако је и наведено лат. exprimo i нем. auspressen постало од премо, pressen.

исцијегити, *исцијегим нешто* („b. objekat je ono što se stiskuje te se iz onoga žitko cijedi... Pobrah zrelo grožđe i iscijedih ga”) = *исцијегити нешто* („a. objekat je što žitko što se cijedi”) + *ишјешити*, т. ј. тештећи нешто исцедити из тога текућину.

истіресити, *истіресѣм* („pf. excutio, concutio, složeno iz-tresti. Од XVI вијека... sbattere... ausbeuteln... 1. активно. a. tresući čim, učiniti da iz onoga što ispadne”) = *ітресити* + *избацити*, истјерати. Случајеви где је објекат оно чиме се тресе („Da onu lulu istrese i nanovo da je paruni”) постали су од стрести, потрести, истрести („vrlo potresti”), *іоітресити* + *исіразнити*, т. ј. стресавши (лулу или што друго) испразнити.

іоітресити, *отресем* („b. tresući zbaciti što s čega, u pravom i prenesenom smislu”) = *ітресити* + *іоібацити*, т. ј. тресући што с чега одбацити

сітресити, *стресем што с чега* („pf. herabschütteln, decutio... uze oni štar i strese s njega prsten”) = *скинути*, *сврћи*, *свргнути* + трести, т. ј. тресући збацити, скинути с нечега.

166. *избáити*, *ізбáтам* („pf. valja da znači dobiti batajući. — Složeno: iz-batati... svijet ne bijaše još izbata... rude od gvozdja i od zlata”) = *извући* + *баити*, батам („pulso vide kucati”).

излоітати, *излоптам* („dobiti loptanjem, igrom... U naše vrijeme u Lici”) = лоптати се („igrati se lopte... u Hrvatskoj”) + *извући* (неку корист извући... b. метафориčki... I nek sebi pravdu izvuče”):

измагонати, *измадонам* („dobiti madonanjem igrom. — Složeno: iz-madonati. — U naše vrijeme u Lici... Izmadona sam od Vuje 10 soldi”) = *магонати се* + *извући*, т. ј. извући, добити мадонајући се; уп. т. 185.

измоіити, *измолим* („pf. složeno iz moliti... 1. активно a. impetrare, dobiti moljenjem”) = *извући* + *моіити*.

искиријаџиџи, искиријаџам („dobiti na kiriji. Postaje od iz i kirija. . . U naše vrijeme u Lici”) = *извући* (новац) + *кирија* („најам закуп . . . Od arap. kirā . . . tur. kira”).

исклимаџиџи, исклимаџам [„pf. dobiti klimanjem. — složeno: isklirati. — U naše vrijeme. . . „durchs wackeln (z. b. mit dem kopfe) etwas erreichen”] = *извући* + *климаџиџи*.

исџиџиџиџи, испитам („б. impetrare, добити питањем, тражењем”) = *извући* + *џиџиџиџи*.

167. *избухаџиџи, избухаџам* („ispuđati od buha. — Složeno: iz-buhati. U naše vrijeme u Lici”) = *исџиџиџиџи, ишчистиџиџи* + *буха*, у реченици напр. ишчисти ово од буха.

168. *изгледаџиџи, изгледаџам* („prelazno . . . b. gledati sa željom put one strane odakle se što oĉekuje”) = *ишчекиваџиџи некога, жељно чекаџиџи* + *џогледаџиџи, гледаџиџи*.

169. *изрогљаџиџи, изрогљаџам* („ pf. izvaditi rogļama . . . U naše vrijeme u Lici”) = *извадиџиџи* + *рогље, рогљаџиџи*.

170. *искаџиџиџи, ускāпџим* [„pf. popiti sve do kapi. — Postaje od iz i kap nastavkom i . . . ausschlürfen (bis zum letzten tropfen)” „ex sorbeo”] = *исџиџиџи* + (до последње) *каџиџи*.

171. *искомāрдиџиџи, искомāрдиџим* („pl. vidi iskomadati. — U naše vrijeme”) = *искомāдаџиџи* + *комāрдар* („m. mesar. — Postaje od komarda”; „komarda, f. dućan mesarnica. — Od srgič. καμάρδα. Овде је комарда нар. етимологијом доведена у везу с речју комадати, јер се у комарди комада (месо).

172. истражити, истражим („pf. . . 2. уништити, ископати да не остане ни трага. . . Postaje od iz i trag nastavkom u”) = *извући, исџиријеџиџиџи* + *џтраг*. Значење овог глагола под 1. сасвим је друкчије.

173. *клањаџиџи, клањаџам некога* („značenje kao kod klanjati se vidi 3 b; objekat je što je ondje dativ. — XVII и XVIII vijeka”. . . Klanjajući. junca od zlata . . .”) = *клањаџиџи се некоме* + *часџиџиџиџи*, („honorare, celebrare. . . Od XVI vijeka . . . držati koga ili što u časti”), *обожаватиџиџи*, т.ј. клањајући се частити некога обожавати.

174. *наговориџиџи, наговорим* [„pf. potaći (riječima) . . . navesti. Najstarije su potvrde iz početka XVI vijeka.”] = *навестиџиџи* + *говориџиџи*, т.ј. некога на нешто навести говором.

одговориџиџи, одговорим некога, („odvratiti koga od šta; vidi odgovarati. . . Nije me mogla odgovoriti da ne odem”) = *одвраџиџиџиџи, одвраџим* („učiniti da se tko čega prođe, da više što ne čini. . . dissuadere . . . abreden . . . Da me . . . od zla odvрати”) *говориџиџи*, т.ј. некога одвратити од нечега говорим.

175. *надаклайти*, *надакољем некога* („nadvisiti koga u klanju... faćali se i klali krvavo. dok soldati nadaklali Turke... Nepouzđano”) = *надмашийти* + *клайти*

надвикайти, *надвичем* („pf. vikanjem nadvladati koga, jaće vikati od njega... überschreien”) = *надмашийти* + *викайти*.

найтирѣдайти, *найтирѣдам некога* („im spinnen übertreffen... natpredati se, eine Spinnwette eingehen”) = *надмашийти* + *ирсести*, односно, са се: *найтијецайти се* + *ирсести*.

надскодчйти, *надскодчим кога* („pf. ... Od nad- skočiti ... t.j. nadvladati, nadvisiti koga skokom”) = *надмашийти*, *надвисийти* + *скодчйти*.

надстријѣлйти, *надстријѣлим кога* („pf. nadmetnuti u strijeljanju. Od nad-strijeliti... im Schissen mit Pfeilen übertreffen”). У немачком постоји и глагол überschissen, али не значи надмашити кога у стрељању него промашити.

176. *наморайти*, *наморам кога* („isto što primorati”) = *найтијерайти* + *морайти*; тако и *ириморайти* = *ирисилийти* + *морайти*.

177. *найтийайти*, *найтийдам нешто* („pf. pirajući naći. Od na- pirati”) = *наћи* + *иийайти*.

178. *иошегнуйти*, *потегнем* („t.j. krenuti, роći”) = *иошегнуйти*, *иошегнем се* [„Eto se potegoše tamo k вамъ (iz роćetka XV vijeka)... Морah се ја дома потегнути” „krivo dileći po sudu potežući се”] + *кренуйти*, *иоћи*. Израз *иошегнуйти се* је метафорички: замишља се као да неко потеже самога себе; овакав глагол има пејоративно значење; у Боки се рече: „потежи се” кад се мисли да неко иде споро; у Боки и Дубр.: једва се потежем [од болести]; на сличан начин, са сличним значењем, постао је и глагол *вући се* („Tako се не vukao potрбуšice као zмија ljutica!... „vuci се odatle”, packe dich von danen); али значи и напорно кретање; једва сам се довукао).

179. *одшалийти*, *одшалим шалу* („pf. odvratiti šalu šalom. Od odšaliti... Ноću теби šalu odšaliti”) = *одвратийти шалу* + *шалийти се*.

оийјевайти, *отпјевам*, [„pf. ...od od-pjevati... a. odgovoriti pjevujući onome који pjeва... e. ...otići pjevujući... f. pjevanjem učiniti što; samo u primjeru: Ne zna da је тому, јао синоћ у гроб отпјевао (t.j. pjevujući узроковао njezinu smrt). Радичевић „Убица у незнању”]. Значење под а. постало је од *одговорийти* + *јевайти*; под е. *оийићи* + *јевайти*; под ф. *оийирайийти* („пратећи откуд спровести. Од од-пратити”) + *јевайти*, *ш. j. ијевајући оийирайийти*.

180. *и́рєвидјєйти*, *прєвидим* [„pf. ne opaziti... načinjen prema njem. jeziku (übersehen) ... Poknjiški се govori i piše, na pr. čudim се i sam, da sam tu pogrešku previdio. Isp. преćuti”] = *и́рескдчйти*, *прєскодчим* („pf. transilire. Od pre-skočiti... b. propustiti, izostaviti, mimoići, mi-

nuti koga ili što u kakvom poslu . . . Тоћи вино . . . nemoj koga preskočiti slugo. Nar. pjes. . . kazati ću pravo. . . ако што изопачим, затајим или прескочим, ево он ће ме исправити и допунити. Љубиша”) + *вигјети*.

пречујџи, *пречујџем* [„pf. ne slušajući ili slabo slušajući ne čuti nešto. Od pre-čuti; isp. previdjeti (od pre-vidjeti) . . u Daničićevu (prêčuti, non audire, s primjerom koji se ovdje navodi i u kojemu je značenje: ne uslišiti. . . Glagoljuštemъ имъ къ мнѣ съ умилjenijemъ i мољбоју . . . i ne пре-чјућ ић (u ispravi kralja Milutina). Mon. serb. 66. Poknjiški se govori i пише, на пр. он је још нешто рекао, али ја сам прећуо. Јамачно је то нацињено према њем. überhören”] = *прескочити* *нешџио*, *прѣћи* *прѣко нечега* + *не чујџи*. Истина је да у наведеном примеру пречути значи не услити, али то је у пренесеном значењу, а буквално је значење: „slabo slušajući ne čuti” исто као што се и оглушити се и нечије молбе употребљава у сличном значењу. Пошто се овакав глагол налази у споменику из XIII вијека, вероватно је да је реч домаћа. Ако се доцније и правила према немачкој речи, то је учињено у духу правила која важе за прављење српскохрватских глагола. Ово важи и за глагол previdjeti.

181. *прѣчекати*, *прѣчекам* („pf. malo počekati. . . b. a. bb. dočekati, prijateljski, prijazno. S nikom radosti pričekaj tuj mene . . . Š. Menčetić. . . Kad su došli Lijevnu na krajini, tamo ih l’jepo pričekali, pričekali, pridržali tri četiri dana”) = *примити* („koga, t. j. dočekati . . . lat. excipere, њем. empfangen . . . Gost bjeh i primiste mene. N. Ranjina”) + *чекати*, *гочекајџи*, (чекати док не дође) т.ј. примити некога чекајући га, ишчекујући га. Овом речју изражено је осећање гостољубивости.

182. *продвалити*, *продвалџм* („pf. razoriti, oboriti, obaliti. . . od provaliti. same provaliti nema potvrde . . . a. g. prodrijeti. Provalivši unutra. . . zapale varoš . . . Turska sila provali niz Bosnu i Hercegovinu”) = *продријети*, *продрем* („pf. poderati . . . probiti, prolomiti . . . c. proći silom kroza što. . . Tko prodre kroz zapreke, taj je junak . . . preko Crne Gore prodrijeti. Ako Turci prodru k Šapcu . . . d. doprijeti . . . do Stambola s vojskom doprijeti”), *пробити* + *навалити*.

183. *букати*, *букам* и *бучем* нешто („prelazno, disjicere, razmetati, kao što čini goveče rozima; razmetati što kao s bukom, kao bučeći ili tako da što buči. isporadi, bucati, razbučiti. . . goveda buču sijeno) = *букати* („kao bučati, činiti buku . . . o govečetu. . . mugire” ib.) + *разметати*, т.ј. бучући разметати. Можда је пре постао сложени глагол *разбукајџи*, *разбучем* („n. p. razbukala goveda sijeno. . . rogovima razbacati” Iv. Вр. II 322) = *разбацати*, *разметати* + *букати*. импф. букати биће постало депрефиксацијом од разбукати.

одустанути, *одустанем*; *одустати* *некога* („pf. . . desistere, deserere. Od od-ustati. . . b. kao prelazan glagol a. isto što ostaviti. . . vide odustaviti. Jer ćemo te svi odustanuti”) = (јер ћемо те сви) *оставити*, *најустити* + (јер ћемо сви) *одустанути* (од сарадње с тобом).

пripијјевати, пripијјевам некога („impf. prema pf. pripijevati ... с. pjevajući slaviti, ... а. pripijevati koga или што... d. pjevajući spominjati... е. pripijevati kome, t. j. pjevati му u čast kakvu pjesmu...“) = *пripијјевати некоме + славити некога*.

разговарати, разговарам некога („v. pf. razgovarati. — 1. einem Bekümmerten Muth einsprechen ... razgovarati zabrinuta, žalosna, itd., kao sloboditi, tješiti га, isp. razgovarati se“ Iv. Br.) = *разговарати се + шјешити, забављати некога*.

184. *погледати, погледам на кога* („pf. ... а. ff. s dopunom u akuzativu združenomu s prijedlogom на ... да на мене pogledaš“) = *погледати кога + бацати поглед на кога* („baci der sad jedan pogled на сује-вјеђе“; „обазре се и погледа на ме“, нар. п. Косовка дјевојка.).

*

185. *буцати се, буцам се* („играти се budže или kрмаче. isporеди budža“) = *буца* („tur. bügöl, kocka“) + *играти се*. Тако је постало и *гуцати се* („играти се gudže. — isporеди budžati se“) од *гуца* („vidi budža“) + *играти се*.

виризати се, виризам се („играти се viriza“, „viriz ... дјечина игра“ Iv. Br.) = *вириз + играти се*.

капати се, капам се (impf. играти се капама. u bosanskoj krajini... isporеди kapaње“) = *капа + играти се*.

карпати се, карпам се („играти се карата... У наше вријеме“) = *карпа (за играње) + играти се*.

козалжати се, козам се („играти kozaljke ... У наше вријеме u Lici“, „kozaljka, f. njekavka игра s graham“). + *играти се*.

колџкати се, колџкам се („impf. o њекој игри s lješnicima. — Postaje od koliko ... Uzme се u šaku lješnika, pa се vikne drugome играчу: „Po koliko?“, а овај рече: „Polijevo, или po tako“) = *колико + играти се*.

колушати се, колушам се („impf. bacati се koluta ... u игри“) = *колуш + играти се*.

кошкати се, кошкам се („играти се њеке игре (koškanja) u којој се често говори ријеч кош. — У наше вријеме u Lici ... игра u којој се вјежбају u муџању i овако говоре: „Кош мрави, кош crва, кош бува“) = *кош + играти се*.

мадонати се, мадонам се („metnu два novčića u kapu — огао на novčiću значи marka, а друга страна madonu ... па onda izvnu kapu skupa s novčićima на sâd, vikne онај који trese: „Ali Marko ali Madona! = магона („tal. madonna ... слика bogorodičina на novcu“). + *играти се*.

пуцетати се, пуцетам се („impf. играти се pucetima, kopčati се“) = *пуце, пуцети + играти се*.

свињкаџи се, свињкам се („v. recipr. impf. igrati se kрмаче, govori se u Vaniji n. p. pastiri se svinjkaју” Iv. Br.) = *играџи се + свиња*. Према оваквим речима за игру настали су и изрази: *бацаџи се маља* (бацати маљ + играти се маља), *бацаџи се камена с рамена* (бацаџи камен + играџи се камена с рамена). На сличан начин и: „*Не ваља се биџи кукавица*” (Његош, Гор. Виј. ст. 185) = *не ваља се играџи убијања кукавица + не ваља биџи кукавице*, или (са сл. ген.): *кукавица*.

186. *добавиџи се, добавим се чега* (б. са се рефлексивно ... dobiti, štedeći što, ali u širem smislu, jer to može biti i bez truda i zasluge i bez pogibli”) = *добиваџи иџи + дохваиџи се гочейаџи се нечега*.

187. *гдвигјеџи се, гдвигим се* [„pf. ... osjetiti, opaziti ... složeno do-vidjeti (može biti da -i- stoji mjesto njegovdašnjega -e- isporodi dovidjediti se). — U naše vrijeme kod ugarskih Hrvata.”] = *госјеџиџи се + увигјеџи*.

188. *гречайџи се, гречим се на некога* („Šarene šojke ... dreče se na te prijeteći ti i vikom svojom i kretanjem tijela, ”, J. Kozarac, Slavenska šuma), м. *гречийџи се, гречим* („impf. види беџи, 1. с. испореди дречати. U наше vrijeme обичније са се, рефлексивно; значење је: лјутито викати, беџи се. Роџме по путу викати и дерати се”) + *герайџи се, герем се* („vikati sa svom silom, iz svega grla (kao da će puknuti, razdrijeti se od natege”).

189. *гушиџи се, гушим се* („... kleti se dušom. — XIV vijeka. ... i dušiti se na moju dušu”) = *заклињаџи се, клеџи се + гуша*. Глагол *гушиџи се*, хомоним овога глагола, али сасвим друкчијег постанка, има значење „suffocare ... daviti”.

190. *зареџи се, заречем се* („etwas verreden ... zateći se 2 ... zavjetovati se”, Iv. Br.) = *заклеџи се, завјеџиоваџи се + реџи*, т.ј. завјетовати се, заклетати се рекавши да ће се или да се неће нешто учинити. Уп. друкчија значења глагола: изговорити се, изреџи се, заговорити се (пишчев реферат, Бгд. Међ. Сл. Саст. 1955, Бгд. 1957).

191. *збјежаџи се, збјежим се* („pf. sich zusammenflüchten ... ljudi se zbježali, bježući skupili se” Iv. Br.) = *скуйџи се + бјежаџи*. На сличан начин постали су и глаголи: стрчати се, свикати се, сруктати се, цит. реф., збукати се, Мешање јез. твор. Год. 35. Фил. ф. Скопје II 561.

192. *изговориџи се, изговорим се* („с. nije jasan smisao u ova dva primjera; može biti da je значење: istratiti sve riječi zaludu ... : Kad ko vele govori to se izgovori. ... Tko vele govori, često se izgovori”) = *изгаџи се* („III. 1. б. ... Она се није htjela izdati. Nar. prip. vuk. ... izdati” d. javiti kao nehotice što tajno što bi sam subjekt htio da ostane sakriveno”) + *говориџи*; уп. хомоним овога глагола који има значење, sich entschuldigen; цитирани реф.

193. *молиџи се кога* („... Pa se molih Ivan kapetana da mi dade do trideset druga. Nar. pjes. juk. ... сс. ... te se moli, dovedi je amo”) = *молиџи се коме* („Djevojka se je majčici molila. M. Držić”) + *молиџи кога*.

194. *нагаџи се, нагам се* („b. u koga (u što) . . . c. na koga”) = под b. = *нагаџи се* + *полагаџи нагу, вјеру у кога*; под c. = *нагаџи се* + *ослањаџи се на кога*, управљати своје мисли на кога, т.ј. надати се ослањајући се на нечију помоћ.

оженџи се, оженџим се за неку („c. bbb. oženiti se kojom . . . ddd. oženiti se za koju. . . Oženio sam se za Novljanku divojku. Nar. pjes. istr.”) = *оженџи се неком* + *удаџи се за некога*; (асидијација је по супротности).

195. *осџаџи се кога или чега*, [„Protovistjaru hoćemo pisati, da se vašehъ ljudi ostavi (iz svršetka XIV vijeka). . . Ostavi mi se kuće . . . M. Držić. . . od koga ili od čega . . . Ostavi se, bolan, Adžajlijo, od takvoga puta nesretnjega”] = *осџавџи кога или иџио* + *лиџи се оканиџи се кога или чега*, *удаџи се од кога или чега*, *одијелиџи се, одвојџи се, одбиџи се од кога или чега*.

проџи се кога или чега („etwas gehen lassen . . . proj se Jele, Grujčine ljube . . . c. proći se od koga ili od čega . . . Proći se od mene, đavole!”) = *проџи порег чега даље* + *лиџи се, оканиџи се* и.т.д. *некога нечега*.

крсџи се (ог) чега [„kreuz machen vor etwas . . . Krsti se ti njega, t. j. bjež od njega, čuvaj ga se — po tome što se krstom tjeraju vragovi . . . u Dubrovniku se kaže i krsti se od mene (i od koga drugoga), krsti me se, ne dosađuj mi”] = *раскрсџи се (се), раскрсџим (се)* с ким („pf. odijeliti se, poći drugim putem . . . raskinuti svaku vezu skim”) + *одијелиџи се, одвојџи се од кога*.

џазџи се, џазџим се од кога или чега [„impf. . . Da ga (t. j. stado) raze od zvirinja] = *џазџи се* + *чуваџи се од чега*. држати се далеко.

196. *џомучаџи се, џомучим се* (говори се у Боки и Дубровнику) = *мучаџи се* + *уздржаџи се од даљег говора, џоџаџи се*.

197. *џоздравџи се, џоздравим некога, -se nekome* (pf. salutare . . . e. pozdraviti koga, t. j. poručiti mu, javiti mu preko koga ili čega. . . Pozdravio te zet, da mu ideš u goste. Nar. prip. vuk. . . b. refl. . . pozdrav'te se Jerini i Đurđu, kako sam vas dočekaо lеро”) = под a.: *џоздравџи некога* + *џоруџи му неџио*; под б.: *џоздравџи некога* + *џохвалиџи се* (биће и пожалити се, и сл.)

198. *потезати се чим на кога* (т. ј. бацати се. . . Одмах би се роџели потезати kamenjem i busenjem na nas”) = *џоџезаџи* („t. j. bacati”), *џоџезаџи* + *бацаџи се на некога нечим*; уп. т. 178 .

199. *џренемаџаџи се, џренемаџем се* („impf. . . d. . . isto što prenav ljati se. . . pretvarati se,”) = *џреџивараџи се* + *изнемаџаџи, обнемаџаџи*.

200. *џроџасџи се, џроџаџне се* („t. j. provaliti se”) = *џроџасџи* („pasti kroza što u što”) + *џроваџи се*.

201. *џроџсјесџи се, проџсједем се* („pf. propasti, otvoriti se, provaliti se. . . Pod njom se zemlja prosjedne. Nar. prip. vuk”). = *џроваџи се*,

iprošasīi se („t. j. prosjeti se”) + *sjesīi*. Мисли се на земљу која због шупљине испод површинског слоја попусти и седне на дно шупљине (рибари у Боки за неку рибарску справу када пане на дно мора, кажу да је сјела).

202. *razihi se, razihem se* („pf. otići na različne strane, raširiti se. Od raz-ići. . . staroslov. raziti se i u bug. razida se . . . auseinandergehen”) = *расіавиіи се* + *ићи*.

203. *slizaihi se, slijem se* („impf. a. povezati se s kim u lošem smislu”) = *сиојиіи се, сїријайељиіи се* + *улизиваіи се* (улизица), лизати.

slubiihi se, slubim se = *сиојиіи се* + *љубиіи се*, т. j. љубећи се спојити. Ово се највише употребљава у пренесеном значењу: каже се напр. за две даске да су се слубиле, ако се уско споје; у стсл. прилобити **с** значи „in gratiam redire”, Mikl. Lex.

snjuškaihi se, snjuškam se („recipr. pf. sa-njuškati se, njuškajući spoznati se s kim; durch schnuffeln sich gegenseitig erkennen — Dok se oba ata sanjuškala”) = *њушкаіи* + *уіознаіи се, сїријайељиіи се, здружиіи се, сїознаіи се*.

204. *grkljanaihi se, grkljanam se* [„impf. (recipročno) svadati se, psovati se: . . . U naše vrijeme u Lici . . . svaki se dan grkljanaju, nemoš već u komšiluku njiiova grkljanjanja podnositi”] = *гркљанаіи* [„vikati (biće prvo značenje: vikati iz svega grkljana) . . . Čuvaj se, ako te za gršu ćapim bome ćeš grkljanati”] + *свађаіи се, ісоваіи се*, т. j. свађајући се викати (гркљанати). Мешање са свађати се треба претпоставити због значења свађати се, иначе кад би гркљанати се значило само викати, онда би се могло претпоставити да је настало мешањем само с дерати се.

205. *nadgovaraihi se, nadgovārām se* („im Reden wetteifern”) = *надговараіи* („impf. glag. prema pf. nadgovoriti . . . uberschprechen”) + *надмеіаіи се*; уп. наджњевати се, Меш. j. тв. Год. зб. т. 226.

pregovaraihi se, pregovārām se (impf. prema pf. pregovoriti se a. raspravljati, disputirati . . . b. razgovarati se . . . c. prepirati se) = *разговараіи се* + *іреіиіраіи се*.

206. *smijaihi se kim или чим*, („irridere aliquem”) = *смијаіи се* + забављати се ким или чим, лужити се ким или чим као средством за изазивање смеха.

smijaihi se кому или чему („t. j. s objektom u dativu; derrideo, irrideo . . . verlachen . . . belachen”) = *ругаіи се коме или чему* („impf. spotten”) + *смијаіи се*.

nasmijaihi se некоме [„t. j. smijući se narugati se . . . al se šure tebe nasmijaše, u jegleni ružno govoriše. . . c. nasmijati se kim (čim). . . Veoma lasno da će se nasmijat tobom i tobom se narugati”].

207. *уздрхѡиѡи се, уздрѡиѡем се* („pf. erzittern, contremisco ... uzdrhtati se... ustreptati, ustresti (i se), uzigrati (i se)“ Iv. Br.) = *уздрхѡиѡиѡи* („srce mu uzdrhta veoma“) + *уѡиѡресѡи се* (n. p. od zime, vidi uzdrhtati se“ Iv. Br.”).

208. *уѡѡи се, уѡѡам се* („hoffen, spero, cf. nadati se.

... Da ja pišem listak-knjibu b'jelu... da se majka ne uva u Marka“ Iv. Br.) = *уѡѡи* („nsl. upati... č. oufati... Mikl. o. c.) + *наѡѡи се*.

209. *ѡраѡи се, ѡраѡам се* „impf. veselo, raspušteno živjeti, mlet. frajар“) = *ѡраѡиѡи, ѡраѡам* („impf. prositi djevojku, аѡиковати, njem. freien“) *заѡѡѡѡи се, веселиѡи се*.

инѡѡи се, инѡѡа се [наѡи се, безлично; npr. меѡу здравим треѡнјама intra se (наѡе се) i po neka crvljiva; govori se u Boki i Dubrovniku] = *инѡѡѡи* нпр.: интраѡ је кад је била најгора сваѡа; у Дбр.; тал. entrare) + *наѡи се*.

ѡѡѡиѡи се, ѡѡѡиѡим се („partiti, partim, impf. i pf. putovati, otputovati. Iz tal. glag. istoga značjenja partire... u jednom je primjeru s rječcom se. Parti se Labinjanin do Plomina grada. Nar. pjes“) = *ѡѡѡиѡиѡи* + *ѡѡѡиѡиѡи се, кренѡи се, расѡѡи се*.

210. *црѡенуѡѡи се, црѡенуѡам се* („impf. subrubere“). Оѡај глагол иде меѡу глаголе: *жуѡѡи се* („жуѡи се... што се показује жуѡо“), *црѡѡѡѡи се* („својсѡм црѡѡѡу као истиѡаги се“) и др. (цитирани реѡ. Слав. саст.), који су добиѡи реѡл. *се* од глагола показивати се, истиѡати се, према којима је настаѡ и глагол *мирисѡи се*: „Па отвори баѡину оѡају, оѡаја се врло мирисаше. Нар. пјес.“

Глаголи добијени мешањем објашњаѡају се у делу „Linguistique Generale et linguistique francaise“ § 263. (Charles Bally). Ту се каже да су такѡи глаголи врло обични у германским и словенским језиѡима. Примери се наводе само из немачког, нпр.; „in die Stadt eilen“ elilend gehen; као у сх. *жуѡиѡи у град* = жуѡити (се) + кретати, иѡи у град; eine Wunde schlagen, конструкѡија као у нас *ударѡиѡи ѡаѡар некоме* = ударити некога + дати ѡаѡар некоме; hinabtosen (= „tosend hinabfallen“) као у сх. слична конструкѡија *ѡрозѡиѡаѡи, ѡрохуѡаѡи*, нем. durchtoben; sein Geld verspielen (= „beim Spiel verlieren“ као у руском проиграть, у сх. *ѡроиграѡиѡи* према продати, проѡердати и сл.); etwas erarbeiten, erjagen (= „durch Arbeit, auf der Jagd erreichen, erlangen“); у сх. су овакѡе конструкѡије са предлогом из: избатаѡи = изѡѡи + батаѡи, т. 166. Оѡе конструкѡије ауѡор објашњаѡа лексѡичком хипѡстазом.

*

211. *ја неѡа* (говѡри се у Б. Кот.) = *ја неѡу* + *не ја*.

212. *хаѡгеѡѡе* (у рус. пойдемте) = *хаѡгеѡо* + *хаѡгеѡе*. Говѡрно лице припада друштѡу којему се обраѡа и зато говори у прѡом л. рл. *аѡгеѡо*, али у исто доба оно осеѡа да је посеѡна индивидуа, која се обраѡа другима, и зато осеѡа потребу да рече *аѡгеѡе*, што помешано са

првом речи даје *ajdemošie*. Облик *hajje* („схваћа се као имп. 2 sg. и значи: иди, ходи, тур. хајде”) могао се схватити као императив, према императивима са узвиком *ge* (дајде, рециде и др.), а према императивима 2. л. множ. са овим узвиком уметнутим између основе и наставка („дајдете, рецидете и др.) направљен је и облик *hajgešie*. Облици са уметнутим *ge* постали су због тога што се *ge* престало осећати као узвик и почело осећати као наставак за 3. 1. sg. императива, па као што иза првог наставка 2. sg. у pl. долази *-šie* (реци — реците), тако је и овде дошло рециде — рецидете, што је могло настати и простом метатезом: те-де > де-те.

jošamošie se („potamo, adv. dalje tamo. Od po-tamo ... Tamo, potamo, Jelena ... Niko njima ni potamo ne će ... Riječi potamo može se dodati navezak te kad je više onih, kojima se potamo govori; isp. ovamo te: ... a da nam ne reku ni: potamote se”) = *šamo!* + *jošamaknišie se!* Тако је и *ovamošie* од *ovamo* + *gošišie* („Gusle moje ovamote malo, amo i ti tanano gudalo, B. Radižević, Gojko”).

nanogēšie („Na noge te, moi sokolovi! Osveta Bajova 256 srp. ogl.; na noge se Mikl. vgl. gr II 112) = *na noge!* + *dinģišie se!*

vamo šie se, ib. = *vamo!* (овамо) + *īribliģišie se*, *īrimaknišie se*.

213. *jelišie?* = *je li?* + *kajišie*; *šišio mislišie?*

jelišiega? Мар. гр. § 199 = *jeluga*, *jel'ga?* + *reģišie*; *šišio mislišie?*

zaisišiošie (говори су у Леп.) = *zaisio* („gewiss, certe”) + *vjeryģšie*.

збогом вам (у Боки и Дубр.) = (остајте) *збогом* (од чега збогонтe) + *гобар дан вам* (желим), *лаку ноћ*. Оваквим мешањем добио се и поздрав *адио вам* (тал. addio + збогом вам; говори се у Дубр.)

214. *pre nekoliko godina kad je ono bila svetkovina sv. Ćirila* = ... *kad je bila* ... + *у оно време кад* ... О оваквој употреби заменица *оно*, *што* говори се у грам. Т. Маретића, одакле је узет овај пример: „Pri-lozima kad, gdje, kako, otkud, može se dodati oblik *ono bez prave potrebe*”. § 470с. Овове треба додати да заменица *оно* долази и иза *ко*; *који*, *која*, *које*; *какав* *каква* *какво*: *ко се оно с шобом разговарао? којим смо оно бродом иушовали до Ријеке? каквом је оно бојом ирошле године била обојена ова соба?* Даље на истом месту стоји: „Rjeđe se uz navedene primjere uzima *to*: *kad će to doći dan vaskrsa?* ... *ispor. ko to više?*” (уп. р.: кто это кричит?). Треба додати да се узима и зам. *ово*: *хе смо ово залу-шали? зашišio се ово шолики народ скуйља?* Све ове конструкције су у честој употреби; у разговорном језику, често сам их слушао у Боки и Дубровнику, а из тога што су примери у Мар. грам. већином екавски види се да се оне употребљавају и у даљим крајевима. Осим експресивног оне имају и логичко значење. Зам. *оно* се употребљава за означавање онога што је просторно или временски удаљено. То не мора увек бити доживљено, него може бити говорном лицу познато и из књига, из приповедања („Кад се *оно* с прва греха небо наоблачи. . .”, Змај Ј. Јовановић, Песма о песми) и оно показном заменицом, као и у другим случајевима,

своју и слушаочеву пажњу управља на претставу коју има у својој свести и коју замишља као присутну и у свести слушаоца, а преко те преставе и на објект исказа. Осим тога у упитној реченици говорно лице употребом заменице *оно* исказује да му је предмет или време за које пита до некле познато, али да се добро тога не сећа, нпр. реченицом: *кад смо се оно с њим о томе разговарали?* говорно лице исказује да се сећа тог разговора, али не зна тачно када је то било. Заменица *што* употребљава се за исказ да је оно о чему се говори по нечему ближе слушаоцу него говорном лицу (ко то иде?) или што му је боље познато (о чему си се то с њим разговарао?). Пошто се зам. *што* употребљава кад је предмет питања ближи слушаоцу, конструкција са *што* може да добије и значење сумње, чуђења, незадовољства, срџбе или ироније: *када сте ви што њега помагали? како се ви што изражавали?* (руски: Как это вы выражается?) Из ових се примера види да се ове заменице не додају „без праве потребе”. Заменица *ово* по свом значењу употребљава се само за оно што се просторно или временски налази близу говорном лицу у моменту говора: *хе смо ово дошли?* (руски: куда это мы пришли?); *што се ово сада догађа у Кошору?* (лице које поставља питање налази се у другом месту, али мисли да догађај о којему говори још траје, што исказује и прилогом *сада*); *ја сам мислио да је све уређено, а ово се не види ни хе је почешак ни хе је сврешешак; ово се не зна ни ко што је ни ко шта.*

Употреба ових заменица у оваквој функцији вероватно је истог по рекла и настала из истих изражајних потреба из којих и заменица *што* у упитним заменицама *чџ-то, кџ-то* у прасл. језику, где је имала сличну функцију. Из новијег су времена примери: *ђено, што но, кано, кајно* [„adv. како (relat.), као, управ састављено: ka(o) i (o)no. — У наше вријеме. Сикну мајка кајно лјута гуја. Нар. pjes’]. Истог ће порекла бити и *што* у вези с везником: „*ако на ђека неће срамота, оно се он на њи. Нар. posl.’*” „*ако је мало млијека, а оно је близу ријека*”, „*док су они још то говорили, а то се помале кола и конји. Нар. прир. „Мар. гр. § 505, 499.*

215. „*која рука може посјећи, ваља је сјеливати. Нар. posl’.* (Мар. гр. § 448) = *која рука може посјећи ваља (шреба) да се сјелива + руку која може посјећи ваља сјеливати.*

„*који ђовјек зна педесет различни pjesama. . . њему је ласно нову pjesму спјевати*” [Vuk „нар. pjes. (1824) XX’] *ib.*

216. *оно глијешо (длијето) јеси ли га узео?* (забележено у Леп.) = *оно глијешо јеси ли узео? + јеси ли га узео?* До овог мешања дошло је тежњом да се јаче нагласи објект. Уз овај забележен је и пример: *Јеси ли га узео? глијешо.* (говорном лицу се учинило да слушалац није разумео на шта се односи заменица *га*, па је накнадно додао именицу на коју се она односи. И ово изражавање сад именицом сад заменицом и тежња да слушалац боље разуме исказ довели су у првом случају до мешања, у другом до накнадног исказивања.

a она Марица, — ишио јој муж ради? (питање поставља једна жена).
 Говорно лице пита за мужа Маричиног и жели знати што он ради, због чега би требало да он буде субјект реченице, али ово питање оно не поставља због интересовања за мужа, него за његову жену (како она живи). Зато је у почетку исказа Марица субјект. Као резултат борбе између те две представе за долазак у први план настала је овако конструирана реченица.

Са овим примерима уп. конструкције у француском: *ton frere viendra -il?* место: *viendra ton frere?* Vally о. с. § 333; у сх. (Бока Кот.): твој брат оће ли он доћ? место оћели доћи твој брат?

217. *prva je buna bila Cukićeva, koji se svadi s Milošem* Мар. грам. § 464 б. = *ирва је буна била Цукића, који. . . + ирва је буна била Цукићева.*

218. *razorenije Jerusalimovo, grada židovska.* Mikl. Vgl. гр. IV 14 = *разореније Јерусалима града. . . + разореније Јерусалимово.*

уь domu Davidovi, otroka svojego о. с. 19 = *въ дому Давидови + въ дому Давида, оѿрока својего.*

219. *lopo Avramovo patrijarhovo.* о. с. 15 = *лоно Аврамово + лоно иаѿријархово.*

celovanije tojeju rukoju Pavljeju о. с. 15 = *целованије мојеју рукоју + целованије рукоју Пављеју.*

Pozdrav tojom rukom Pavlovom ib. = *иоздрав мојом руком + иоздрав руком Павловом.*

solь kaluđerova Nikonova ib. = *сољ калуђерова + сољ Никонова.*

220. *sedla konja što ga ljeпše mođe, opasuje što ga tvrđe mođe,* Мар. гр. § 501е = *седла коња ишио љеише може + седла га ишио љеише може;*

221. *kako je otac vaš?* о. с. § 485 с. = *како живи (како се осећа) оѿица ваи? + је ли здрав оѿица ваи?*

222. *da ste svi zdravo i veselo* ib. = *га сѿе сви здрави и весели + га сви живиѿе (да се осећате) здраво и весело.*

223. *ti dakako da moraš ostati* о. с. § 491 = *ѿи дакако мораи осѿиѿи + разумије се, разумљиво је га ѿи мораи осѿиѿи.*

svakako da su i oni to znali ib. = *свакако су и они ѿо знали + разумије се (нема сумње) га су и они ѿо знали.*

po svoj prilici da će kiša padati ib. = *ио свој ирилици ће киша иагаѿи + вјеројаѿино је га ће киша иагаѿи.*

224. *a ѿо се догодило иослије него ишио је он дошо* (забележено у Дубр.) = *. . . доције него ишио је он дошо + . . . иослије његовог доласка.*

225. *радиће ли колико?* = *радиће ли много?* + *колико радиће?*; имате ли *колико ученика у школи?* = *имаће ли доста* (довољно, много) *ученика у школи?* + *колико ученика имаће у школи?*; *оћеће ли још колико радићи?* = *оћеће ли још доста радићи?* + *колико ћеће још радићи?*; *имали их колико?* = *имали их доста?* + *колико их има?*; *јесте ли колико радили?* = *јесу ли вас лијепо дочекали?* + *како су вас дочекали?* Ови примери иду уз примере објашњене у Год. Зб. ФФ Ск. је ли *какав?* I 75, *јел'колика?* II 234. Из наведених примера види се да у оваквој конструкцији не долази само *је ли*, него и друкчија питања: *хоћеће ли*, *имаће ли*, *има ли*, *радиће ли*, итд., да осим *колики* и *какав* долази и *како* и *колико*. У Боки и Дубр. ове су конструкције врло честе.

226. *огећи њо њијеску убола ме грача* (забележено у Дубр.) = *огећи њо њијеску убо сам се на грачу* + *док* (кад) *сам одио њо њијеску убола ме грача*.

227. *изаћи на њаблу* (у школи) = *изаћи најоље, на истии* + *њћи њрег њаблу*.

228. *skroz moret* Mik. IV 759 = *скроз море* + *морем* (просесекутивно).

њо горе („... шетах ја по горе”, Б. Радичевћ, Враголије) = *њо орама* + *крз горе*.

kroz њет теће Tara valovita Mikl. IV 442 = *крз њега њече Tara валовиња* + *њо њем(у) њече Tara валовиња*.

kad su bili kroz polje Kosovo ib. = *кад су били у њољу Косову* + *кад су ишли кроз њоље Косово*. Предлог *крз* исказује кретање, па се не може слагати с глаголом *бињи*, који приказује стање. Он се односи на неисказани прирок *ишли*, *јездили* (заправо на претставу кретања које су вршили) а *били* исказује стање, јер су се они у то време и налазили у пољу Косову.

Кад бјеше гором зеленом нар. пј. Вук 11 325, 35—38) = *кад бјеше у гори зеленој* (стање) + *кад иђаше, јездијаше гором зеленом*. Овде просекутивни инструментал показује да је кретање.

najprije si bila za Milošet Mikl. IV 748 = *најњрије си била за Милоша* (удата) + *најњрије си била с Милошем*

za тињет ib. = *за мужа* (р. замуж) + *с мужем*

229. *Svaka toka po od litru zlata*, нар. пј. = *свака њока њо лињру злања* + *свака њока ог лињре злања*.

Докле свако за њо грозд ухвањи, Његош, Гор. виј. ст. 1597 = *докле свако за грозд ухвати* + *докле свако по грозд ухватим*.

230. *ali Markov soko jogunica, kao što je i njegov gospodar* M. § 501 b. = *али Марков соко јогуница, као ињо је његов гостодар* + *и његов*

gosiogor je joguniца. У реченици без везника *и* (па и без речи *што је*) Марко је само објект с којим се упоређује соко, па је мање истакнут; везником *и* истиче се јаче да је и Марко јогуница. Овакву функцију има везник *и* и у другим сличним случајевима.

231. *premda ima dosta ljudi koji znadu mlogo pjesama, ali je opet teško naći čovjeka koji zna pjesme lijepo i jasno.* V. nar. pjes. I (1824) XXXIII Mar. § 506 g = *премда има гостіа људи . . . оіеіџ је џешко наћи. . . + има гостіа људи који знаду. . . али је оіеіџ џешко. . .*”

premda su ga Srbi terali, no srpski konji posustali ib.

премда су га Срби терали, српски коњи. . . + Срби су га терали, но...

ako je i go, ali je soko. § 506 c = *ако је и го, соко је + го је, али је соко.*

232. *da sam tela na konja primati, te vas ne bih predala u Turke.* § 505 d = *да сам џела на коња прімаіџи, не бих вас предала у Турке + могла сам на коња прімаіџи, џе вас не бих...*

ako ne možete kako hoćemo, a mi ćemo kako možemo. § 505 b = *ако не межемо како хећемо, ми ћемо. . . + не можемо како хоће-мо, а ми ћемо . . .*

ga će ostaviamo iако, уіећи ћеш. § 505 d = *га џе остіавімо іако, уіекао би + ако џе остіавімо іако, уіећи ћеш.*

233. *tek se Marko vina ponario, i grdne mu rane zarastoše.* § 500 c = *џек се Марко вина понаіџо, грдне му . . . + Марко се вина понаіџо, и грдне му. . .*

tek što ona to reče, a buzdovan zauji više kuće. ib. = *тек што она џо рече, буздован зауји + она џо рече, а буздован зауји. . .*

kako one odlete, a carev se sin probudi. § 500 a = *како оне одлеіџе, царев се син пробуду + оне одлеіџе, а царев се син пробуду*

kad začuše kićeni svatovi, te svatovi jednu riječ kažu. § 489 d = *кад зачуше кићени сватіови, они једну рјеч рскоше + џо чују кићени сватіови, џе сватіови једну рјеч кажу.*

kad to čula tri drobnjačka bana, pa odoše u bijelu crkvi. ib. = *кад џо чула іџри дробњачка бана, одоше у. . . + џо чула іџри дробњачка бана, іа одоше. . .*

kad su bili blizu b'jele crkve, al'iz crkve nešto progovara. Mar. gr. § 499 = *кад су били близу б'јеле цркве, из цркве неіџіо пріговара + били су близу б'јеле цркве, ал'. . .*

pošto zaspim, a mojom nesrećom skoči varnica. § 500 b = *іоіџіо засіім, мојом несрећом. . . + засіім а мојом несрећом. . .*

У овим случајевима помешала се временска реченица са супротном, тако да је добијена необична корелација *кад-али* (и др.) место

kad — *онда*, *īāga*, *одмах*. Иако је с логичке стране ово неправилно, представља ефикасно стилистич ко средство којим се у временској реченици супротношћу везника исказује супротност ономе што се очекивало. У вези са овим конструкцијама добијене су и конструкције:

dođu u onu goru, kadli nađu devojku više mrtvu nego živu, Мар. гр. § 494 а = *каг гођу у ону гору, нађу ђевојку*. . . + *гођу у ону гору, али нађу ђевојку*. . . (место кадли говори се и кадали).

izide iza sela i podobro se od njega udalji, kad najedanput jedno devojče izide preda nj. ib. = *каг изиђе из села*. . . *наједанпут једно девојче изиђе ѓрега њ* + *изиђе иза села*. . . (а, али) *наједанпут једно девојче*. . .

Ове су конструкције постале мешањем временских и супротних реченица, било да се као у последњим примерима везник *каг* претметнуо са почетка прве компоненте на почетак друге под утицајем супротних реченица, или да се извршило мешање као у наведеним примерима са *каг* — *али* или *иошћо* — *а*. Значење везника *каг* модифицирано је: поред временског он има и супротно и узвично значење, а оно што следи у реченици представљено је као неочекивано, због чега иза *каг* и долази пауза као и пред другим парадоксима. Некад је она означена и писмено: „*digne se knez Janko u knez Rogan, ga vide, ko je, kad onamo — ал Вук Мандушић говори као на јави*, Његош Г. В. ст. 1252. Пошто се везник *каг* изговора повишеним тоном који значи да говор није још свршен, код слушаоца се побуђује осећање очекивања и радозналости. Значење супротности појачано је често супротним везником као што се види из наведених примера, што је такође добивено мешањем. Везник *каг* у оваквом значењу налази се и изван граница српскохрватског језика, а и у далекој прошлости: лат. „*vix dixerat, cum*” (*cum inversum*).

Пошто временски везник може бити замењен и са поредбеним *како*, с којим стоји у корелацији везник *іако*, оваква реченица може се помешати са реченицом у којој стоји везник *каг*, тако да се добија нелогичан однос *чим* — *іако*: *čim ti nasta na Srijem vojvoda, tako nama Turci dodijaže*. Мар. гр. § 499а = *чим ти наста на Сријем војвода, одмах нама Турци додијаше* + *како ти наста на Сријем војвода, тако нама Турци додијаше*.

Даља су мешања конструкција временских реченица:

kad se čoek probudi i rastrijezni, kad li se ne nalazi na onome mjestu đe je bio ranuo, nego u neкакvome bostanu. Мар. гр. § 499 = *каг се човек пробуди и расіријезни ојази га се не налази на ономе мјесту ђе је био јануо*. . . + *чоек се пробуди и расіријезни, кадли ојази га се не налази на ономе мјесту ђе је био јануо*. . .

Kad se spravljah iz Vara ovamo, dok evo ti jednoga kavaza, Његош о. с. ст. 2196 = *док се сірављах из Бара овамо, ево іи једнога каваз* + *сірављах се из Бара овамо, каг ево іи једнога каваз*.

У овим случајевима настало је даље мешање реченица: са супротним везником или инверсним *каг* у другој компоненти помешала се обична временска реченица која има на почетку везник *каг* или *док*.

Као што се види у овим случајевима налазе се у свакој реченици по два везника који не стоје у строго логичкој корелацији, у првој временски, а у другој супротни или временски са значењем узвика неочекиваности, чуђења, због чега је ова компонента, као и у извесној мери у свим наведеним примерима, независна.

*

234. *neka spava Naode Momire dok ne svane i sunce ne grane*, Mar. gr. § 514a = *neka c̄ava Naoge Momire dok nije svanulo i sunce granulo* (као у реченица: *da idu ono veče da udare na Turke dok se još nijesu namestili i utvrdili* § 515b). + *neka c̄ava Naoge Momire dok svane i sunce grane* (као у реченици: *каже им да су скеле покварене, него да чекају док се оправе* § 514b).

235. *te se ni čekić, ni sjekira, niti kako oruđe ne či u domu* § 513 b. = *īte se ni чекић ни сјекира ниīи како оруђе чу у дому* (као у реченици: *ni osemi paši ni mi mogosmo ponijeti ib.*) + *чекић, сјекира или какво друго оруђе не чу се у дому*. О овим случајевима каже се: „нијечни везници, ни, нити не морају стајати иза друге реченице, а кад не стоје, онда су они нијечни саставни везници, (као што је и јесни саставни везник), и глагол је иза њих сад с негацијом, сад без негације”. *ib.* Из овога види се да у погледу употребе негације постоје колебања. Даље се каже да је у наведеним примерима без негације иза друге реченице „*Vuk izostavio negaciju prema crkvenoslovenskom tekstu, u kojemu je nema*”, *ib.* Колебање постоји и у другим случајевима кад се у реченици налазе негације, нпр.: „*Grahovo bilo je otprije sasvijem ni tursko ni crnogorsko (upravo bi se očekivalo: Grahovo nije bilo ni. . .*“ До овог колебања долази због тога што није логично да се у негативној реченици налазе две негације. Логичнији је такав израз са једном негацијом, као нпр. у немачком: „*Keiner ist Prophet in Vaterlande*”, тал. *Niuno é profeta in patria* (тако и у грчком и лат.), него са две као у слов. *j. нико није пророк у домовини* (у тал. две негације кад су раздјелене глаголом: *non ho mai parlato italiano*; нем. *ich habe nie italienisch gesprochen* са једном негацијом). Конструкција с две негације је нелогична због тога што једна поништава другу и дају афирмацију. Друга негација јавља се због тога што се при замишљању негативне реченице јавља позитивна и обрнуто. У граматичи Т. Маретића наводи се реченица: „*сви кнезови ништа не говоре* (тј. ниједан кнез ништа не говори) нар. пјес. *вук*” § 511 f.; о томе се даље каже да је „*пјевач онако рекао стиха ради* (јер, „*сви кнезови муче*” или „*шуте*” не би испунило стиха)“ Ово мишљење тешко се може примити, јер би певач лако могао надопунити стих. Ово није једини случај овако конструираних реченица. При смишљању реченице: *сви кнезови говоре нишита* јавља се негативна реченица: *сви кнезови не говоре*, а укрштањем ове две реченице добија се наведена реченица са

две негације. У реченици: „нико је пророк у домовини”, како се говори у наведеним језичима, налази се једна негација. Међутим кад се негира да је неко пророк, намеће се потреба да се то изрази и негативним предикатом, не: *је пророк*, него: *није пророк*. Међутим тиме се упада у другу незгоду због чињенице да две негације дају афирмацију. Отуда разлике међу споменутим и колебања у једном истом језику.

Кад је у реченици субјекат или објекат или глаголски додатак заменица *све* или *сви* или свугде, постоји колебање друге врсте. О наведеном примеру писац на истом месту каже „сви кнезови не говоре” значи: једни говоре а други не говоре”. Међутим значење је ипак, као што је више наведено: ниједан кнез ништа не говори. До ових противуречности долази због следеће чињенице: заменица *све, сви, свугде* исказују укупност делова из којих је састављена целина о којој се говори. Кад се о томе говори афирмативно: сви су дошли, све сам научио и др., онда се добија исто значење, било да се објект о коме се говори посматра синтетички или аналитички, јер су у таквом случају и делови (заједно) и целина у квантитативном погледу једнаки. Међутим кад се о томе говори негативно, онда се може суд различито схватити: „сви нису дошли” може се схватити као да значи: нико није дошао, ако се на појам *сви* гледа искључиво као на појам целине, целовитости, синтетички (ако и један недостаје, већ није целина), али ако се гледа и аналитички, ако се имају у виду и делови из којих је целина састављена, онда се може схватити, да постоје неки делови, иако не постоји целина. Ова разлика између афирмативне и негативне реченице проистиче из чињенице да, ако постоји целина, постоје и делови, али ако не постоји целина, то не значи да не постоје неки делови. Кад се негирају сви делови, онда се реченички акценат налази на заменици *све сви*, која се пориче, чиме се истиче да се предмет исказа означен том заменицом негира у целини, у свим својим деловима. Кад се негира само један део, у том случају нагласује се глагол, предикат, а заменица се изговара нижим и слабијим тоном. Зато су ове реченице кад се изговарају ипак јасне, али кад су написане, пошто се реченични акценат не означаје, постају амфиболичне, у колико се по контексту не разумију. Исказ је јаснији кад се порицање целокупности исказује негативном заменицом: „нико није дошао”, место „сви нису дошли”.

Даљи примери негативних реченица: *Ne ću, da mi niko zapovida* (Rj. kod mitko „с. nitko mjesto itko; vidi nijedan. . .”) = нећу да ми ико заповида + нека ми нико не заповида; „Ja sam siromašan bez nigde nikoga Nar. pjes.” ib. = јасам сиромашан без икђе икога + ... немам икђе никога.

У значењу глагола *забраниџи, сиречиџи* и сл. осећа се такође негација па и они изазивају у свести негативну конструкцију:

236. *zabrani se narodu da ne donosi*, Mar. Gr. § 511 d = *забрани се народу да доноси* + *нареди се* (заповеди се) *народу да не доноси* (упор. сар бјеше забранио да се говори, § 512 са једном негацијом); упор. г. εἶργω τοῦ μὴ ἐλθεῖν „ich halte ihn ab vom Kommen” = εἶργω τοῦ ἐλθεῖν + εἶργω μὴ ἐλθεῖν, Brugmann, Vgl. Gr. § 949.

čuvaj se da ne govoriš s Jakovom. Mar. § 512 b = *чувај се да говориш с Јаковом* (чувај се од разговора с Јаковом) + *пази да не говориш с Јаковом*; уп. лат. tu cavebis ne me attingas. K. Brugmann, o. c. § 896.

bojeći se Miloš da Turci ne oraze, итд. Mar. § 512 e = *бојећи се Милош да ће Турци ојазити* + *желећи Милош да Турци не ојазе.*

бојим се да не дође = *бојим се да ће доћи* + *желим да не дође.* Оваква је конструкција и у латинском језику: timeo ne veniat (ne veniat „er soll nicht kommen“ Meyer - Lübke, Rom. Sprw. стр. 77, где је постала на исти начин; у грч. περιδείδια μή τι πάθωμεν, у нем. без негације: „ich bin in Furcht dass wir etwas Schlimmes erleiden“ ib.

237. *netate li malo hartije?* Mar. gr. § 507 d = *немаће мало хартије?* + *имаће ли мало хартије?*

нијесам ли ти говорила ... Прерадовић „Путник“ = *зар ти нијесам говорила ...* + *јесам ли ти говорила ...*

да нијеси ти учињо? (забележено у Боки и Дубровнику) = *да ли си ти учињо?* + *нијеси (ли) ти учињо?*

да није погријешо? = *да ли је погријешо?* + *није погријешо?*

238. *дал' ме хоће јунак зајросити!* Нар. пј. књ. I Беогр. 1891, пј. 716 = *да ме хоће јунак зајросити!* + *хоће ли ме јунак зајросити?*

да ли ми се најраг повраити! о. с. пј. 409 = *да ли ћу се најраг повраити* + *да ми се најраг повраити.*

да ли ми ти, душо, пољубити? о. с. пј. 594 = *да ли ћу ти, душо, пољубити* + *да ми ти душо пољубити!*

да ли их је мени у Босни! (чуо од човјека из западне Босне).

У овим случајевима помешан је израз питања са изразом жеље.

239. *идем виђеј неће ли се биј шито уловило* (записано у Боки) = *идем виђеј оће ли се биј шито уловило, је ли се шито уловило* + *неће се биј шита уловило?*

идем у лов не бих ли шито уловио = *идем у лов нећу ли шито уловиши* (< нећу? + хоћу ли?) + ... *да бих шито уловио.*

У овим случајевима меша се афирмација с негацијом као израз сумње.

240. *да бих починути,* М. Држић „Новела од Станца“ 241 = *да бих починуо* + *да ми је починути.*

241. *надао се да добије* (налази се у дневним новинама) = *нада се да ће добити* + *жели да добије.* Где је нада ту је и жеља, али реч нада означаје осећање без потипаја на активност (оптатив), а жеља

нагон из којег се развија воља Кад се изражава нада онда је гиагол у футуру, а када је жеља онда је у pf. prez.

све је мање изгледа да њомоћ ускоро сџигне („Политика” 15. VII. 1967.) = *све је мање изгледа да ће сџигнуџи + све је мање могућностџи да сџигне.*

џријеџи да оџме = *џријеџи да ће оџеџи + хоће да оџма.*

џреџи да минара („Политика” 7. XII. 1967.) = *џреџи да ће минараџи + хоће да минара.*

242 *коџи живе, доклен сунца грије.* Мар. гр. § 524b = *докле буде сунца + докле сунце грије.*

не доходи ловца ни џрговца. џв. = *не доходи ловац, ни џрговац, + нема ловца ни џрговца.*

или желиш миле мајке своје? Микл. gl. гр. IV 333 = *или желиш милу мајку своју + ил си жељам миле мајке своје.*

с њиме нема нико џод чагором Мар. гр. § 524 а = *с њиме није нико . . . + с њиме нема никога.*

у њу неће кокоџа џојаџи. о. с. 524b. = *у њу се неће чуџи кокоџа + у њу неће кокоџ џојаџи.*

немој коџи зайуриџи кавгу док не џукне мога дефердара, Његош „Српско огледало” — Освета ускочка 445 = . . . док не џукне мој дефердар + . . . док не чујеџе мога деферара [немој коџи затурити кавгу немој затурити кавгу + немојте коџи (од вас) затурити кавгу].

243. *џако ми бога* [објашњава се и као обична елипса: тако ми (одвратила) помоћ бога („so (widerfahre) mir gottes (Hilfe) „K. Brugmann Vgl. Gr. 691]. = *џако ми бог џомого* (компонента сложене реченице: „како ја џраво говорио џако мени бог џомого” која се такођер чује) + *бога ми.* Ова се компонента мешала и са другим заклетвама: *вјере ми, душе ми, живота ми, среће ми, младости ми, вида ми очињега, итд.,* па су се добиле заклетве: тако ми вјере, тако ми душе итд.: *Ај тако ти твога здравља и браће твоје* Вук V 247, 233. На овај начин фрагмент *џако ми* добио је значење заклетве еквивалентан изразу: *закљњем се.*

244. *Бог зна му је Јован џогинуо.* Мар. гр. § 447d = *бог зна је ли му жив Јован + можда му је џогинуо.*

дако [, (т. ј. да ако). . . дако (штампано: да’ко) дође барем половина. Нар. пјес. 4,375 (можда ће доћи, желим да дође). . . да ако и мени кад сване! Нар. посл.” „Да ако бог да и срећа од бога В. Нар. пј. V., 19, 27] = *да (ј) боже + акобогда.* Та се реч довела од шале у везу са именом Дако (Данило) па се с промењеним акцентом у узлазни рече: *Дако* је био срамотан човек (говори се у Боки Которској) т. ј. нада је лажљива. Има и *гаџи* у сличном значењу, што ће бити исти усклик повезан са етичким дативом.

gabogda imam! (говори се у Дубровнику) = *gabogda имао, имала!*
+ *га имам!*

боже ње сачува(ј)! = *бог ње сачувај* (= нека те бог сачува; у Боки; стари облик императива) + *боже сачувај!*.

245 *не могосмо њоме краја доћи*, Микл. IV 502 = *не могосмо њоме до краја доћи* + *не могосмо њоме краја наћи*.

246 *ако ми њаднеш шака* = ако ми паднеш под (у) шаке + *ако ми дођеш до шака*.

247. *сињ гладну не разабира* о.с. 591 = *сињ гладног не разабира* + *сињ гладну не вјерује*.

248. *koliko bi mogli ovi tri konja dočerati*. Ма1. гр. § 412 f = *колико би могли ови коњи доћерањи* + *колико би могла ова њири коња доћерањи*.

i kod nje su dva ljuti arslana. ib. = ... два љута арслана + *љуњи арслани*

uzmi i natovari ove tri konja, ib. = ... ове коње + ... ова њири коња

i dva grada nešetane i dva konja nejahane (tj. dat ću ti) ib. = и два града нешењана и два коња нејахана + *и градове нешењане и коње нејахане*.

i ćeraју dva ranjene druga. lb. = и ћерају два рањена друга + ... рањене другове.

udriše se dva dobri junaka. i b. = ... два добра јунака + ... добри јунаци

ga ће је чувањи као своје два ока у глави, ib. („Bit će pogreška своје mjesto своја ... По Rešetarу ... zanimljiva osobina ... da uz imenicu sred njega roda stoji atribut u ženskom rodu”, ib.) = ... *као своје очи* + ... *као своја два ока*. Према оваквом објашњењу постанка овог примера, он спада у исти тип конструкција у који и остали примери наведени на истом месту.

249. *U sve trima knjigama*, § 241 = *су све њири књиге* + *у свим њирима књигама*.

250. *S kima k moru pripadosmo za pribrodit sinje more*, А. Чубрановић „Јеђупка”. Овакви случајеви познати су у разним језицима, словенским, романским и др.: стел. „izide Ektorū kralj i načesta se biti sŭ Achilešemŭ, „Mayer - Lübke, Rom. sprw. 63. Ове конструкције писац објашњава на следећи начин: „Говорно лице је у толикој мери обузето мишљењем о два лица која долазе у обзир, да се оно тако изражава као да су и слушаоцу обадва позната, а онда само као накнадно објашњење додаје друго”. ib. Тачно је мишљење да је ова конструкција настала од две различите компоненте, али мишљење да се ту ради о накнадном објашњењу није уверљиво, јер би накнадни додатак морао друкчије гласити; нпр. у руском: *мы с ним њрочли всю книгу*, са значењем „ја и он

прочитали смо (заједно) целу књигу”, Р. Кошутић, Рус. гр. II 54, кад би иза субјекта „ми” било нешто накнадно додато ради веће јасноће израза, место „с њим” било би додато: „ја и он”. Иначе додатак „с њим” не чини израз јаснијим, него га чак искривљује, јер „ми с њим прочитали смо” логички не значи да је са слушаоцем књигу прочитало само говорно лице, него да је у томе учествовао још један неодређен број лица. По овоме се види да „с њим” припада некој другој конструкцији, неком другом исказу. У свести су се истодобно јавила два различита израза: један апстрактнији са субјектом *ми*, који обухвата сва лица на која се мисли, и други конкретнији, у којем се лица обухваћена заменицом *ми* разликују. Кад се узму у обзир ове чињенице показује се као тачније објашњење К. Бругмана, кој иовакве конструкције објашњава мешањем две конструкције: „Wir und A kommen” = „wir (nämlich ich und A) kommen“ + „ich und A kommen” K. Brugmann, Vgl. Gr. 948.

У нашем примеру Јеђупка прича о томе како је дошла на морску обалу с три сина: „с кима к мору припадасмо за прибродит сиње море”. Да је рекла: „с кима припадох” место „припадасмо”, не би било никакве нејасноће ни потребе да се још нешто накнадно казује (напротив у конструкцији са *n. pl.* могло би се помислити да је с њом био још неко осим њене дече, а таква је нејасноћа мање-више и у другим наведеним примерима, у колико се мисао не разумије помоћу контекста или ситуације). У наведеним примерима у цитираном делу долази лична заменица. Овај пример из Јеђупке сличан је цитираном стсл. и наведеном у истом делу тал. примеру: „*appaena furono soli colla ragazza*” у томе што ни у њему нема личне заменице. У свим наведеним примерима предмет говора су двојица, а у примеру из Јеђупке четворица, али и ту су две стране Јеђупка и њена деца.

251. У Rj. су ретко речи објашњаване мешањем. Такви су примери: *ишчибикаџи* („... *vidi iščibukati*... *Biće postalo miješanjem dviju oblika iščibuk>ti i iššibikati*. u naše vrijeme u Dubrovniku”).

ложџа („f. *vidi l. lažica*; gdje je kazano da nije dobra riječ. ako je i narod govori, valja da je čuo od kaluđe: a i popova, pa je pomislio na postanje od *za-ložiti se*. po tumačenju Daničićevu ... postalo bi od *ožica* čemu se dodalo *l*; ali se ne zna zašto bi se dodalo. kao da je Daničić mislio da se *lažica* i *ožica* pomiješalo”).

мађуџак („Valja da je nekako postalo od *mađija* i *jeđupak*, a može biti da se kod toga mislilo i na mađupac.”)

имениоваџи („*vidi imenovati*. — Po svoj prilici postaje miješanjem oblika *imenovati* i *mjentovati*. — u Vukovom rječniku.”)

За везник *ного* каже се: „isto što *nego*, od čega je i postalo s promjenom glasa *e* у *o* prema vezniku istoga značenja *o*; ali može se i tako reći, da je vezniku *no* dodato - *go* prema *nego*“ Из овога, као и из других наведених примера, види се разноврсност односа у које су језичка средства могла долазити једна с другим, као и могућност њиховог различи-

тог објашњавања. У овом случају реч се најбоље објашњава мешањем *него* + *но* или *но* + *него* (и у другим случајевима објашњаваним у овом раду понекад је питање коју би реч требало ставити пред знаком + а коју иза њега). За глагол *оџрисати*, *оџришем* каже се: „pf. obrisati. Od o-trisati; samome glag. trisati možda nema potvrde, a postao je od brisati, kao što je *b* pretvoreno u *t* prema glagolu *trti, otrti*”. И у овом случају нађен је глагол помоћу којег се може објаснити постанак речи која се објашњава, али начин тог постанка није тачно објашњен. Никакав се глас ту није претворио, него се један део једне речи саставио са једним делом друге: *џриши, оџриши, џријети, оџријети, + брисати, обрисати*.

Примера објашњених аналогijом у Rj. има много, али они се у овом раду, као ни у ранијим из овог лингвистичког подручја, нису узимали у обзир, јер се настојало да се објасне само они случајеви који до сада нису објашњавани или су објашњавани као настали фонетским путем. У колико се гласовни састав неке речи може поуздано објаснити фонетским путем, нису се узимале у обзир могућности друкчијег објашњења, па ни такве речи нису узете у разматрање. Међутим управљање пажње на фонетске процесе на штету асоцијативних може да доведе до кривих закључака, напр. објашњење које је ушло у наше уџбенике да је прохибитив *немој* постао од *немоз* путем умекшавања $z > \dot{z} > j$ није убедљиво, јер се поставља питање зашто глас *з* и у другим случајевима није умекшан, па нити у императиву *џомози-џомозише*. Међутим, постанак овога *ј* може се објаснити асоцијацијом форма *не мози, не мозише* са формом *нехијеј-нехијејише* која се таође употребљавала за прављење прохибитива (Rj. код *хијети*). У овоме је могао судјеловати и императив *гај* (од чега је и *џогај = џоји + гај*), који се и данас употребљава за појачавање императива: *гај учими џо*; можда и *нехај* из исте парадигме, још док се није та реч променила у *нека* (уп. р. *пусть*).

Овде су навођени случајеви који су учвршћени у језику. С обзиром да су они настали у говору, важна су проучавања грешака које се праве у току говора. Неколико примера: није пио *џикарином* [једна жена хтела рећи: није пио *куџарином* (кашичицом,) него *џикаром* (шољом), па је помешала те две речи]; ова три *гања*, место дана, због речи које су иза тога требале да следе: три *зања* дана; *чајкавски* (ученици на испиту место: *чакавски = чакавски + кајкавски* (уп.: „Er setzt sich auf den Hinterkopf” (kontaminiert aus „er setzt es sich in den Kopf” und „er stellt sich auf die Hinterbeine” W. Wundt, Die Sprache I 557; *џос* (го) и *џо* (џос); дај ми ту *смоквицу* место: дај ми ту *кофицу* за *смокве*; јесу ли дошле *возине* (*возом новине*); заборавила сам *браву од кључа = . . . кључ од врати* + *кључ од браве* (прво је *брава* узета асоцијацијом место *врати*); кад *оџкинем главу* (место: кад оперем главу, онда ћу откинути нокте) = кад оперем главу . . . + онда ћу откинути . . . ; (In Neapel geht man des Abends auf dem Hauses seines Daches spacieren” (Permutation)” ib; *џо ћемо разговарати* = *џо ћемо видјети* + *о џомае ћемо разговарати*. Из дечјег говора: *џојломејар = џојломејер + џермомејар*; *клинга = книга* (у Дубровнику, одакле је дете, тако се говори) + *кинга* (лакши изговор *кин-га* него *кни*; у говору детета од 4 године); *џлоклојац* место *џоклојац*

(реко дете од 5 година, затим се поправило, па казало правилно *йокло-йац*; у оваквом случају се ради о мешању слогова у речи); *одближи ме* место *одмакни ме*, одалечи ме (дете од 4 године) = *одалечи ме*, *одмакни ме* + *йприближи ме*.

До разних асоцијација, а тиме и до отступања од регуларног, долази некад грешком због слабог перципирања језичких средстава, некад због попуштања пажње, а некад због нагомилавања престава под утицајем узбуђења које изазива ситуација, дијалог, или уношење у догађаје о којима се говори. У оваквом стању долази до разних поремећаја: због журбе у настојању да се све изговори док је још у свести долази до изговарања пре времена појединих делова реченице или делова речи, а тиме често и до њихова мешања. Због јачег концентриања пажње на поједине делове исказа и тежње да се они не пропусти, а у вези са ограниченошћу пажње у погледу количине представа која може да се једновремено одржи у свести, долази до елипса. Често ови поремећаји доводе до новог, јачег израза, особито код мешања у случајевима кад се успешно сложе и надопуне компоненте новог израза. Стварајући нове речи песници некад спонтано створе нову реч, која изгледа да нема никакве везе са другим речима у језику, као нпр. реч *кистѝра* која се налази у Змајевом преводу „Голдије” Ј. Арања: „Везув кистром својом прети, — страшни ватромети!” Змај ову реч овако објашњава: „тако је покојни Ђоска Марковић Кодер ... назвао лаву. Он велаше: то није измишљена реч, већ ти се сама намеће. Ко год види Везув кад ради, мора рећи да Везув кистри, а лаву мора назвати кистром.” Ђ. Марковић који је измислио ову реч није био свестан да је саставио из речи *сѝруја*, *ваѝрена киша* + *искра*, што показује како се спонтаним, подсвесним радом маште, удруженим тежњом за што експресивнијим изразом из већ постојећег језичког материјала стварају нови изрази.

Васо Томановић

АССОЦИАЦИИ ЯЗЫКОВЫХ СРЕДСТВ

Резюме

В настоящем труде, являющемся продолжением предшествующих ему трудов, относящихся к данной лингвистической области, объясняются разные слова и грамматические конструкции, с учетом их значения и образования. Примеры ассоциаций, рассматриваемых здесь, весьма разнообразны; они относятся иногда к основе слов и их лексическим значениям, а иногда к разным аффиксам их и лексическим и грамматическим значениям, например, у имен существительных: *густѝ-јерна* = *цѝстѝерна* + *гурла*; *гарив* (< дар) = *гар* + *гариваѝти*, *гаривање*), и др. Среди глаголов, наряду с основой (*згуйуѝлаѝти* = *згучѝти* + *замоѝуѝлаѝти* и др.) относятся и к аффиксам (*гораниѝти* = *гоѝти* + *ураниѝти*;

домахнуџи = *госеџи* + *махнуџи*; *исџресџи* нешто из нечега = *избаџиџи* + *џресџи*; *разговараџи* некога = *разговараџи се* с неким + *џеџиџи*, *забављаџи* некога (говором); *фрајаџи се* = *фрајаџи*; нем *freien* + *забављаџи се*, *веселиџи се*; *џроџи се* кога или чега = *џроџи* поред чега даље, *лиџиџи се*, *оканиџи се* некога, нечега; *хајдемоџе* (р. *џојдемџе*) = *хајдемо* + *хајдеџе*; *овамоџе* = *овамо* + *доџиџе*.

Многочисленни и разне смешивања у сложних предложених. Смешивањем предложених разних типова получились различне коррелације сојузова, на пример, временних с противительными: *Каг су били близу б'јеле цркве, ал' из цркве неџиџо џроговара* = *каг су били . . . , из . . . + били су . . . ал' . . .* Предложенија типа *џиџе из села, каг једно девојче џиџе џред њих* представљае ту же конструкцију, што и *sum inversum* в латинском језику. Возможно, и эта такава конструкција (в којој сојуз *каг* имае ту же стилстическују функцију — подчеркивање нежданности, внезапности события, как и противительный сојуз в коррелацији с временным) произошла также путем смешивања; в вышеприведенном примере от: *каг џиџе из села, наједамџиџи . . . џиџе из села, (а) наједамџиџи . . .*

Конструкције предложених с указательными местоимениями *џо*, *оно*, *ово* образовались также путем смешивања: *ко џо виче?* = *ко виче?* + *ко је џо?*; *ко оно виче?* = *ко виче?* + *ко је оно?*; *гдје смо ово доџи?* = *гдје смо доџи?* + *које је ово месџо?* Местоимение *џо* употребљаеся для того, чтобы выразить, что то, о чем говорится, как и в случае, когда отношению к существительному, по чему-то ближе слушающему, чем говорящему лицу (*ко џо џге?*) или, что ему лучше известно (*о чему си се џо с њим разговараџо?*). В связи с этим конструкција с *џо* может приобрести и оттенок выражения сомнения, удивления, недовольства, гнева или иронии. Местоимение *ово* по своему значению употребљаеся только в отношении того, что в пространственном или временном отношении то о чем говорится в момент речи находится ближе к говорящему лицу: *џе смо ово доџи? Што се ово сада догаџа у Котору?* (говорящее лицо находится в другом месте). Местоимение *оно* употребљаеся для обозначения того, что то о чем говорится в пространственном или временном отношении находится далеко. Кроме того, в вопросительном предложении говорящее лицо употреблением местоимения *оно* выражает, что предмет вопроса ему в некоторой мере известен, но что оно о нем недостаточно помнит. Употребление этих местоимений в приведенных функциях, по крайней мере при указывании места и времени, по всей вероятности, того же происхождения и явилось в результате той же потребности высказывания, как и у местоимения *џо* в вопросительных местоимениях *кь-џо*, *чь-џо* в праславянском языке, где оно имело подобную функцию.

В отрицательных предложениях существуют колебания в отношении употребления негации. Это колебание явилось результатом того, что наличие двух негаций в отрицательном предложении чувствуется нелогичным. Более логичной является конструкция с одной негацией, т.к. две негации дают аффирмацию. Вторая негация выступает след-

ствие того, что при отрицании чего-либо чувствуется необходимость выразить это и негативным предикатом, не: нико *je* *iprorok*, а: нико *nije* *iprorok* (т. 52).

В том случае, когда в отрицательном предложении субъектом или предикатом или же обстоятельством являются местоимения *све* или *сви* или наречие *свугде*, вместо *ништа*, *нико*, *нигде*, происходит особое осложнение и амфиболия, например: „*сви кнезови не говоре*” можно понять и как: ни один ничего не говорит, и как: одни говорят, а другие не говорят. Эти противоречия происходят вследствие следующих фактов: местоимения *сав*, *сва*, *све*, *сви* выражают совокупность частей, из которых состоит целое, о котором говорится. Когда об этом говорится утвердительно: *сви су дошли*, *све сам научно* и т.д. получаем то же значение, невзирая на то, рассматривается ли объект, о котором идет речь, синтетически или аналитически, так как в таком случае и части и целое в квантитативном отношении развозначны. Между тем, когда об этом говорится отрицательно, смысл высказывания может быть понят двояко: *сви нису дошли* можно понять как: никто не пришел, если на понятие *сви* смотреть строго как на понятие целого, цельности, синтетически (если один недостает, это уже не целое), но если *сви* рассматривать аналитически, как части, из которых составлено целое, в таком случае можно понять *ято* существуют какие-то части (целого) хотя целое не существует. Это разница между утвердительными и отрицательными предложениями происходит из того факта, что, если существует целое, существуют и части его, но если не существует целое, это не значит еще, что не существуют какие-то части (его). Когда отрицаются все части, тогда по фразовому ударению (и без контекста) можно понять смысл высказываемого, но в письменной речи, где фразовое ударение отсутствует, может наступить амфиболия. Отрицательное значение имеют и глаголы: *забрањити* (= *не дозвољити*), *чувајти се од нечега* (= *не приближавати се* нечему, не упустати се у нешто), *сиречити нешто* (= учинити да се нешто не оствари), *манкајти* (не достајати) и таким образом и у них возникают разные колебания в отношении употребления негации. С глаголом *бојати се* (думать, что может произойти нечто нежелательное, или же, что не случится желательное) употребляется негация, когда нежелательным является, чтобы произошло то, о чем говорят (как в латинском языке *timeo ne veniat*). Конструкция „*С кима к мору ипријадосмо* (= с кима к мору припадох) сопоставлена с конструкцией в русском *мы с тобой ошиблись*.